Maria Jotuni

Norsunluinen laulu

OTAVA

Maria Jotunin

teoksia

KLAUS, LOUHIKON HERRA

*

KURDIN PRINSSI

*

OLEN SYYLLINEN

*

TOHVELISANKARIN ROUVA

*

ARKIELÄMÄÄ

*

KOOTUT TEOKSET I—IV

OTAVA

NORSUNLUINEN LAULU

MARIA JOTUNI

NORSUNLUINEN LAULU

Novelleja ja katkelmia

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

HELSINGIN
YLIOPISTON
KIRJASTO

KUSTANNUS-
OSAKEYHTIÖ
OTAVAN
KIRJAPAINO
HELSINGISSÄ
1947

I

KISSA

Minä inhoan kissoja — kaikkia maailman kissoja erotuksetta. Niiden olennossa on jotakin limaskaista, liukasta, köyristelevää, matelevaa. Uih! Kissat ovat suorastaan inhottavia!

Mutta meillä on kissa kuitenkin — minulla ja vaimollani näet. Sehän se juuri on ihme. Maailmassa on niin paljon selittämätöntä — niin paljon ihmeellistä.

Minun vaimoni vihaa myös kissoja sanomattomasti — me olemme siinä niin samanlaiset.

Kyllä vaimoni on minulle monta kertaa selittänyt, että kuolema säkissä, järveen upotettuna ei olisi mikään vaikea kuolema, ettei se tuota tuskia ollenkaan ja että kissa on nyt kerta kissa, onhan sille kuolema aivan samantekevä, eihän sen sielu ole kuolematon kuitenkaan — ja että ero kuolleen ja elävän välillä on vain hengittämisessä ja syömisessä — ja sitäpaitsi — eihän kissoilla ole mitään tarkoitusta elämässä — niin, no, paitsi nyt rotat — mutta eihän meillä ole niitäkään —.

Minun vaimoni on hyvin innokas joskus, kun hän rupeaa ajamaan läpi jotakin asiaa. Ette ehkä tunne sellaisia naisia — se on vahinko! Niin, ja minkä minun

vaimoni tahtoo saada läpi, sen hän melkein aina saa —. Se on luonteen energiaa. Mutta vaikka hän on minulle kuinka selittänyt tätä kissan kuolemaa — ei hän ole vielä onnistunut. Se on nyt yksi minun voittokohdistani. Ja jos minä nyt peräydyn, olen menettänyt — niin, kuka voi edeltäpäin laskeakaan. Elämä on alinomaista taistelua — ja muutenkin — miksi ei kissa saisi elää niin kauan kuin se tahtoo, koska se on kerta vapaana syntynyt.

Ja onhan kissa hauskakin jonkin verran. Sitä ei voi kieltää. Se muistuttaa luonteeltaan niin erästä toista olentoa. Kun sillä on jotakin pyydettävää tahi jotakin hyvitettävää, tulee se viehkeästi tassuttaen ja notkeilla liikkeillään kerjää hyvitystä. Se on vastustamaton silloin. Sen karvat ja silmät kiiltävät ja se panee kaiken viehätysvoimansa liikkeelle käyttämällä noita suloisen pyöreitä ääriviivoja, joita luonto on runsaasti sen ruumiiseen valanut. Kissa rakastaa niin äärettömästi hyväilyä, silittelemisiä ja kaikkea sietämätöntä, josta usein kyllä ei viitsi kieltäytyä.

Kissa on mukavuutta rakastava, sen tiedämme sanomattakin. Kun minä nousen aamulla varhain ylös mennäkseni virastoon, jää se minun sänkyyni, ja kun minä tulen aamiaiselle, alkaa se vasta sitten ojennella käpälöitään. Jos se sitten suvaitsee juoda vähän kahvia, siirtyy se sohvalle lojumaan hetkeksi — ja kun sitä on syötetty, veteleikse se entiselle sijalleen sohvatyynyn viereen, eikä välitä silmäänsäkään räpähyttää, vaikka koko talolla olisi tulinen kiire. Sitten päivemmällä alkaa se peseytyä hitaasti, venytteleikse, pör-

risteleikse ja päivällisellä on se jo aivan virkku. Sitten se rupeaa miettimään, kuinka päivä hauskimmin menisi. Ja kun minä jälleen astun kotiin nälkäisenä virastostani, on se vastassani kerjäämässä hyväilyjäni. Silloin en minä sitä siedä. Minulla on kiire — ja minulla on nälkä, en minä jouda. Mutta päivällisen jälkeen en minä jaksa enää vastustaa. Se tulee arkaillen luokseni ja köyristää sähköistä selkäänsä jalkaani vasten. Jos minä en lue sanomalehteä, en minä voi kieltäytyä silittämästä sitä. Joskus on se aivan täyttymätön, ja minä nostan sen syliini. Se panee silmänsä kiinni ja nauttii siitä hyvän tunteesta, minkä silittäminen aikaansaa. Sillä on niin hirveän pehmeä ja lämmin ruumis — ja minun täytyy se pian viskata menemään — minua rupeaa se inhottamaan. Ja kun se sitten illemmällä vielä marrii luokseni — en minä sitä voi sietää. Minä aivan vihaan sitä — ja silloin meille on joskus sattunut yhteentörmäyksiä, ja se peto on näyttänyt kyntensä. Se peto osaa raapia. — Olettekos nähneet kissaa vihassa? Jos ette, niin ette tiedä, mitä oikea viha on. Ainoastaan eräällä toisella olennolla maan päällä voi olla samanlainen sähisevä viha. Se toinen nimittäin on eräs — eräs — eräs käärmelaji. — Se se kanssa osaa vasta sähistä — mutta eihän se kyllä kuulu tähän.

Minun vaimoni sanoi minulle eräänä päivänä, että hän melkein mieluummin pitäisi pienen lapsen kuin kissan. Sitä voisi toki pukea edes ja tuoda joskus sisään, kun on vieraita, ja etenkin jos se olisi sievä ja tyttö, olisi siitä suurta hupia — ja vaimoni kertoi, kuinka hän

tahtoisi laittaa leningit — ja kuinka tukan pitää. — Mutta kun minä yritin vastaan ja sanoin, että onhan siinä toki muutakin työtä kuin paljas pukeminen, onhan lapsi toki paljon työläämpi kuin kissa — mutta mistäs hän sen tietäisi — ja kun vielä sanoin, että hän siihen piankin kyllästyisi — niin hän loukkaantui minuun. No, minä olen siihen kyllä tottunut, ei se ole vaarallista. Minä vakuutan siis vieläkin kerran, että vaikka minä inhoan kissoja, en minä voi luopua kissastamme. Se on yksi avioliiton monista sokkeloisista probleemeista — muuksi en minä sitä voi laskea. Ennen kyllä olisi ollut selvää — niin, no — mutta miksi minä taas en voi pysyä ajattelematta tuota — — —

ROHDOSKAUPASSA

— Ja minä sanon rouvalle vanhempana ja kokeneempana, että rouva ostaa vain oikean kamman, oikea on aina oikea. Minä sanoin miehelleni ennen — siitä on jo yli 20 vuotta — minä ostan oikean kamman — niin ja hyvän kamman ostinkin — se on minulla vielä nyt, ei täällä liikkeessä — pidän sitä, kun olemme mieheni kanssa oopperassa tahi teatterissa tahi illallisilla joskus, meillä kun ei ole kotona lapsia, jotka odottaisivat — niin minä sanoin miehelleni, minä ostan oikean kamman ja säästän mieluummin muussa.

— Jaa jaa.

— Niin miehenikin sanoi ja kysyi, missä aioin säästää.

— Säästän vaikka kermassa, sanoin. Niin sanoin, muistan sen niin selvään.

— Ja oletteko muistanut?

— Olenhan muistanut toki.

— Ja pitänyt lupauksenne?

— Ee, ehee, pitänyt en sitä vielä ole. Näin ollen olen sen vielä miehelleni velkaa, sillä silloin ei minulla ollut puotilaispaikkaa. Ja sitten kun sain puotilais-

paikan, syön itse kaikki, mitä saan, niin se on. Ja tuhlaan. Jos olisi kymmenen kertaa enemmän, ei se paremmin riittäisi, minä olen sellainen, näkeekös rouva. Syödä, huvitella — rakastaa. Ja tietäisipä rouva — oo — kampajuttu, mitä se on tähän verraten. No, täällä ei ole ketään ja heti näen, että rouva ymmärtää minut, tietääkö rouva, mitä on tämä elämä?

— Ee — en.

— En sitä uskoisikaan. Vasta nyt, vasta nyt viidennelläkymmenellä minä olen oppinut sen taian. Siihen asti tuhlasin elämääni —. Ei mitään — siveyttä vain — uh, tyhmää. Nyt nuori ystävä ja rakkaus sellainen. Kaikki, mitä vähänkin minulla ja minussa on, annan minä. Itken vain, että niin vähän voin antaa. Että elämä ei luonut meitä rikkaammaksi, oh, että on mennyttä niin pian —

Ei, ostakaa te oikea kampa. Aina oikeata tunteissa ja tavaroissa. Elämä on niin lyhyt —.

HEIDÄN OIKEANSA JA VÄÄRÄNSÄ

Se oli sisar Rosa, joka tappasi pelin ja joka istuu nyt. En sano, että hän teki väärin. Hän piti puoliansa. Niin olisin minäkin pitänyt ja lopulta pidinkin. Asia oli näin. Minä tulin hospitaaliin synnyttämään. No, poika oli — olkoonpa kenen tahansa, se ei tähän kuulu. Minä nauroin vanhalle ylilääkärille, että mitä noista miehistä, olkoot, miten ovat — mutta pojan ovat aikaansaaneet kanssani.

»Tahdotko mennä naimisiin?» kysyi hän.

»Kenen kanssa?»

»Lapsen isän.»

»Ooh — en, ei kiitos. Jos joku toinen on tarjolla, olkoon, asian voi sitten ottaa taas pohdinnan alaiseksi.»

Häntä nauratti. »Reipas ihminen», sanoi hän.

»Ooh — kuinkas muuten, pojukin tuo syntyi kuin luomisen työ ilman naimakarttoja.»

Häntä nauratti. Ja meistä tuli ystävät. Kaikki, mitä sanoin, oli hänestä viisasta. Ja kun pääsisin sairashuoneelta, sanoi hän, saisin tulla hänen luoksensa. Mutta asia ei käynytkään niin nopeasti, viivyin siellä, no, sattuu niin, että täytyy viipyä. Mutta niin suuressa

sairashuoneessa ei tule ikävä, ei. Siellä kulki nuoria lääkäreitä, sairaanhoitajattaria, vanhoja lääkäreitä. Oo — se oli hauskaa kaikki. Ja minä olin huomionesineenä myös. Sillä minä olin intresantti potilas, erikoistapaukseni tähden.

Ja siellä sain nähdä paljon heidän elämäänsä. Minä olin vain katutyttö, mutta minulla on ollut viisas järki aina, vaikka minä olen ollut sievä.

Ja siinä selvisi, että sisar Rosa oli ollut suhteissa vanhan tohtorin kanssa. Ja oli nyt minulle mustasukkainen.

Miten tapahtui ja mitä tapahtui, minä uuvuin vähitellen. Ja sitten en mitään muista, vaan kertoivat minulle.

Minä olin kuollut eräänä iltana, sanoivat, ja sisar Rosa oli antanut viedä minut ruumishuoneeseen. Ja sitä tietä minä olisin mennyt eteenpäin, jos ei »vanha» olisi tullut sattumalta sairashuoneelle ja minun huoneeseeni ja kysynyt minua. Siihen oli muutettu toinen potilas jo, ja yövahti ei tiennyt minusta mitään. Mutta »vanha» otti asian lujille. Hän haki sisar Rosan ja toiset ja sai kuulla, että olin kuollut ja ruumishuoneessa. Olivat tulleet sinne, panneet minut ammeeseen, avanneet valtimot. Vesi oli tullut vielä vaaleanpunaiseksi — olin elossa. Mitä tekivät, en tiedä. Avasin toisena päivänä silmäni, en muista, ja nukuin taas, sitten muistan, että toisena kysyin, missä olen, ja kuluu aikaa ja kertovat, että olin ollut kuollut. Sen minä arvasin, sillä olin huono enkä voinut kättäni nostaa ja ahdisti. Olisi ollut helpompi olla kuollut.

»Olisitko tahtonut?» kysyi tohtori.

»En, sinun tähtesi, pidä nyt minut, kun virvotitkin.»

Miten hän nauroi, nauroi, minä nukuin siihen nauruun. Se kaikui, hautasi minut alleen.

Mitäpä sitten. Sisar Rosa oli sanonut suoraan, että olin tarpeeton maailmassa, sen pahennus. Eikä ollut synti ottaa minulta pois sitä, mitä en kunnollisesti osannut käyttää. Hän tarkoitti elämää.

No, asia on nyt niinkuin sen ajattelee.

Mutta kun toivuin, muutin tohtorin luo. Enkä valita. Ja kun oikeusjuttu oli esillä, panin vaaleanpunaisen silkkileningin päälleni ja suuren valkean hattuni, sen, jossa on ihanat plyymit. Ja sanoivat, että minä olin kaunis.

En minä Rosalle tahtonut rangaistusta. Voi olla, että hän oli oikeassakin. Ja minua tavallaan säälitti, että minä olin kuin tullut hänen tielleen. Ajatelkaa kaunista nuorta naista, mitä puhtain hipiä, ihanat hiukset, vaaleat, ja silmät ja se nuoruus. Hän rakasti. Minä olin tiellä. Hän tahtoi voittaa. Niin olisin minäkin tehnyt. Mies oli sen arvoinen. Ne vuodet, mitkä hän minulla oli, maksoi hän hyvin, oli hellä ja hyvä, maksoi pojastanikin. Ja Rosa vihasi minua ja piti minua arvottomana. Niin voi ollakin. Hän oli viisas ja etevä. Hän oli sairaalan helmi.

Ja kun minä näin hänet vanginvaatteissa, niin minä itkin ja ajattelin, ettei minun olisi pitänyt näin oikeuteen pukeutua.

Mutta kun minä kuulin hänen äänensä, ja se oli kova, ja näin hänen ylpeän päänsä, jota ei synti peloittanut,

ajattelin, ettei se minuakaan peloita, seison missä seison, voittajana. Tiesinhän, ettei onni kestänyt kuin muutaman vuoden, tuli toinen ja vei sen, ja vieköön sitten, ajattelin. Enkä itkenytkään, kun se tapahtui. Mutta minä olinkin koulunkäynyt katutyttö.

Mikä on oikein, mikä on väärin? Mikään ei ole oikein ja mikään ei ole väärin, kun tarkemmin ajattelee. Mutta en ajatellut silloin. Oikein oli se, mikä siinä asiassa oli parempi minulle. Rosan rankaiseminen. Mutta minä olin puhdas silloin vielä ja typerä. En tiennyt siitä heidän oikeastaan ja heidän väärästään, en likikään sitä, minkä nyt tiedän, minä — koulunkäynyt katutyttö.

ONNI ON TULLEILLEEN

(Katkelma)

Rakas sisko.

Nyt saan sinulle tiedoksi antaa, etten kahden viikon päästä olekaan mikään palvelija enää. Olen jo kahdenkymmenenneljän vuoden vanha ja kuljeksinut tarpeekseni. Ei ole hauskaa muuttaa monta kertaa vuoteen ja etsiä aina uutta paikkaa. Niiden paikkojen kanssa on niin, että kaikkialla ne työtä vain vaativat ja vain itseään ajattelevat. Ja jos nykii heidän tavaroitaan, äläs, se on se pahin synti. Olen silmällä pitäen mahdollisia elämänmuutoksia kerännytkin sievoiset morsiuskapiot. Viime talossani kaupungissa sain yhdeksäntoista lakanaa, tyynynpäällisiä, pöytäliinoja ym., sillä rouva oli matkoilla eikä herra tiennyt mistään mitään. Sanoin itseni irti, ennenkuin rouva ehti tulla kotiin, ja olikin heillä, mistä ottaa. Minulle tämä oli hyvin tarpeen. Niin olinkin suunnitellut, vaikka en tiennyt, että kohtalo oli yhtä mieltä kanssani, sillä kun otin palveluspaikan nyt vaihteeksi maalaishovista, ajattelin, että hankin maalaissulhasen samalla. Ei tämä kierteleminen enää vetele, ei. Sillä jos säästän, mitäpaljon minä sillä

saan. Miehiä ei osteta meikäläisen rahoilla. Ne ovat valloitettavat toisin keinoin. Tämä on minun mielessäni ollut selvänä kuin vesi. — Ainoa harmi tähän paikkaan tullessani oli se, kun olin hotellissa palvellessani leikannut tukkani lyhyeksi. Jos pitävät minua kevytmielisenä maalla, arvelin. Mutta turhaa. Tiedät, että osaan olla vakava ja viehättävä, kun tahdon. Olin kuin enkeli, jokaiselle hyvä. Ja täällä oli nuori poika, metsänlukija, joka otti minut haltuunsa heti. Sanoin kohta, että olen kunnon tyttö, ettei turha leikittely minulle sovi. Hän oli nuori, niin nuori ja hän uskoi kaikki. Ja kävimme tanssiaisissa yhdessä ja niin hän rakastui minuun. Minä annoin sen tapahtua ja edistin sitä kaikin keinoin. Niinpä meni kesäpalkkani leninkeihin. Ja kannattikin, sillä hän ansaitsee hyvin. Hän on hyvä poika ja kunnon mies. En ikinä olisi uskonut, että miestä sellaista saan. Olin ajatellut pettäväni vain tavallisen työläisen, sitten kun pakko tulisi.

Nyt ollaan siis niin pitkällä, että ensi sunnuntaina kuulutetaan meitä ja heti vihitään ja lähdemme täältä häämatkalle automobiilillä. Se asuu Ville lähellä kaupunkia, niillä on pieni torppa siinä ja itsenäistä väkeä ovat. Minä en ole puhunut sitten meikäläisistä mitään, sillä en ole tahtonut puhua sinne enkä tänne, en valehdellakaan, ettei se särkisi kotionnea meiltä, jos sellaista tulisi. Hän tahtoo nähdä meikäläiset ja sille en mitään voi. Kerta jos pikimmiltään näkee, mahtaako se haitatakaan. Ikävä, ettei minulla ole rahaa enempää, mutta pane omistasi lisää. Kun tulen rouvaksi, lähetän takaisin kaikki. Osta huokeata seinä-

paperia, paperoikaa Väinön kanssa tuvan peräkamarin seinät. Lainaa Katajan Annilta pitkät ikkunaverhot, laita jostakin leposohva, vaikka pakkilaatikosta, päällisen saat vanhasta karttuunihameesta. Lainaa sinne keinutuoli ja muuta. Älä lainatessa sano mitä varten, sano vaikka että teatterikappaleeseen. Ne nauravat kyllä, kun sitten kuulevat, mutta sehän on samantekevää sitten. Köyhä ei saa mitään säikähtää. Onni on tulleilleen ja me voimme nauraa myös. Kuule, en tahdo sanoa vielä, että minulla on yksinäinen lapsi kotimökillä. Jälkeenpäin kyllä asia jotenkin selviää. Otan sen vaikka sinun lapsenasi. Salaa ilmoitan sen miehelleni, että vahinko on kohdannut sinua ja että me parempiosaiset voimme pitää sen. Hän on hyväluontoinen ja suostuu kyllä. Vie siis tyttö mummon mökille siksi. Ja katso, ettei ketään sivullisia pääse meille. Pane lakana tuvan pöydälle ja laita kukkia siihen ja kranssipötkyä katajista ovien päälle, niinkuin kansakoulussa laitettiin. Ja kuule. Katso, ettei isä mene kylille puhumaan. Tehkää äidin kanssa kaikki varustukset niin, ettei hän näe. Ja pyhäamuna anna hänelle ryyppy ja pyydä pukeutumaan parempiinsa ja pesemään silmänsä. Leikkaa myös hänen tukkansa ja parta. Ilman ryyppyä ei hän suostu. Kuvaa sitten, minkälaisen miehen minä saan, mikä onni sillä tytöllä on. Miten komia poika ja varakas. Ei tyhjään ole maailman kouluja käynyt. Ja eipä jäänyt ilman, kehu sillä. Anna kolme aika ryyppyä, pirtua osta Puralan Kallelta litra vaikka velaksi tahi maksa perunoina, niitä saat salaa äidin kanssa

otetuksi, kun isä on saanut kolmisen ryyppyä siinä puolenpäivän aikaan, älä unohda tätä. Ja kun me tulemme autolla sinne siinä kahden tienoissa, ei hän jaksa jutella paljon, vaan istuu äänetönnä ja katselee autuaana Villeä, niin mitään sotkeusta ei tule, sen tiedän. Varaakin kuivia risuja ja lainaa Kaisan suurta kahvipannua, jonka kiilloitat, ja anna sumpin olla kuumaa, sillä me juomme vain kiireesti kahvit ja jatkamme matkaa. Onko nyt kaikki huomioon otettu?

Teille tulee kaikille tästä puuhaa, mutta se on onneksi vain. Kun minä pääsen hyviin naimisiin, on teidän nuorempien helpompi jo päästä. Minä olen teidän esikuvanne vain. Tiedän, että miehen kyllä saa, jos osaa odottaa ja oikean ottaa, ja onnenkin voi itselleen narrata, jos viisas vain on. Kuka olisi minusta uskonut, että nyt jo naimisiin pääsen, viime vuonna olin kotona tyttöä löytämässä. Ja sanoivat kotijoukot, että nuoruuteni ja elämänonneni menetin yhden rakkauden tähden. Mutta ihminen päättää, Jumala säätää.

Lue tämä salaa navetassa äidille.

Siskosi Eveliina.

MARKKINALAHJA

Siellä viivyttiin nyt kovasti markkinoilla. Saapa nähdä, tuleeko Jussi Petteri yöksikään kotiin. Olihan hänellä nyt rahaa, millä ryyppiä, kun tavarat sai vain kaupaksi. Oli rahaa, jos raski ryyppiä. Ryyppimässä se on, mitä se siellä muuten viipyisi. Ja hyvä olikin, se virkisti sitä, jäi torat matkalta tultua saamatta, jos oikein pehmeä oli.

Reetta laittoi sen vuodetta karsinanurkassa ja viskasi päänalasta ja peitettä itselleen uuninnurkkaan. Viereensä se Jussi Petteri ei tahtonut, kun oli isäntä ja hän vain vaimo. Oikeastaan, jos olisi hän saanut parikin lehmää myötäjäisiksi, olisi hän Jussi Petterin vierellä saanut maata. Mutta kukas se lehmäksi muuttui. Kotimökiltä kun ainoankin saatavista veivät.

Olisi, jukoliste, se Jussi Petteri häntä hyvitellyt, jos hänellä edes omia rahoja oli. Mutta mistä ne korvessa otti. Kotimökiltä ei vieraisiin työhön päässyt, lähde aamusta iltaan, hoida karja, peltotöitä ja teepäs mieliksi Jussi Petterille, niin ettei hän hihnaa heilauta.

Se oli hänen elämänsä häpeä, että Jussi Petteri ruoski häntä kuin elukkaa. Jos hän olisi ollut typerä ja kurin tarpeessa, mutta hänhän koki noudattaa toisen

mieltä äänetönnä ja kenellekään häntä parjailematta. Jos hän olisi tyttönä tiennyt, että naiminen on tätä, poissa hän olisi pysynyt. Mutta saivatpa narratuksi. Ja luulihan hänkin, että yhden miehen mielen aina noudatti akka mikä tahansa.

Vaan eipäs. Tämäpä oli äkslänttí mokoma.

Kun Reetta ulkotyöstä tultua alkuaikoina pani ruoan pöytään Petterille ja istuutui itsekin alapäähän pöytää — ei toki vierelle eikä yläpäähän, siihen häntä ei käskettykään — murahti Petteri. Reetta ei alussa sitä ymmärtänyt. Mutta kerta toraiituaan ottikin Petteri nahkahihnan ja sanoi: »Opetanko sinua, vai minun kanssani sinä syöt, ujutko pankolle syömään.» Ja siinä pankkopenkin päässä Reetta sitten söi, kun Petteri oli ensin syönyt.

Ja sen jälkeen lauhdutti Petteri usein sisuaan nahkahihnan heiluttamisella. Ei sitä aina arvannutkaan, milloin se sitä tarvitsi. Ja jos sitä väisti, suuttui se syömittömästi, ja silloin sitä saikin. Parasta olla kuin ei lyönti sattunutkaan. Ei olla tuntevinaankaan, ei näkevinään, antaa peitota kuin puupalikkaa. Siten vähimmällä pääsi.

Sillä mitä sitä tuollaisesta miehestä ja hänen lyönneistään välitti. Ei sitä nyt viitsinyt itseään alentaa niistä voivottelemalla. Ei se henkeä ottanut kuitenkaan. Sisulleen vain rauhoitusta etsi.

Paha oli se sisu. Hyi kuitenkin. Pahulaisen työtäkö lienee tuollainen ihminen.

Olihan Reetta pahuutta nähnyt yhtä jos toistakin, mutta ei tätä tällaista Herran nuhdetta ja kuria. Ja

siitä vain kaikki, ettei hänellä ollut säästöjä eikä rahoja niinkuin Petteri oli luullut.

Mutta sanoihan hän sen. Petteri ei vain uskonut. Luuli, että kun hän oli kankaita kutonut, täytyi niistä säästyäkin. Sellaisella mökillä, jossa juotiin ja jossa oli lapsilauma kuin mikä ampiaispesä! Ei siinä olisi säästänyt ei itse Jeremiaskaan.

Mutta mitäs hän nyt tyhjiä, täytyy jättää roskan ajattelu. Tämä nyt yksi elämä ei kannata sellaista ajattelua.

Ähää, eikö kuulu kopinaa, eikö tule sieltä Jussi Petteri? Tulee se kuin tuleekin.

Reetta vetäysi ovensuunurkkaan ja oli siinä perunavakan puhdistuksessa, kun Jussi Petteri astui tupaan.

— Ähää, onpas vähän ryyppinyt, ajatteli Reetta yhä katsomatta.

— Mamma.

Reetta ei vastannut.

— Mamma, minä sanon mamma —

— Niin, minä kuulen.

— Mitäs mamma nyt sanoo, nauraa Petteri, minä toin lahjan mammalle.

Reetan sydän sykähtää ilosta. Olisiko tuonut puserokankaan tahi kaupunkihuivin tahi minkä —

— No, eikö mamma ole utelias, tulehan tänne.

Reetta pyyhkii kätensä ja tulee arkaillen Petterin luo. Ja Petteri taputtaa olkapäälle.

— Toin, toin lahjan mammalle, että mamma lihoisi vähän. Kaupunkivehnäsen, leetan, kaksikymmentäviisi penniä maksoi. Mammalle ostin —

— Niinpä näkyy olevan. Kiitoksia nyt, Petteri.

— Jaa jaa — »kiitoksia nyt, Petteri». Sinä luulet, että Petteri on paha. Petteri ei ole paha. Monta kertaa hyvääkin ajatellaan. Vaan huomaatkos sinä sitä. Sinä et huomaa. Pahan sinä huomaat.

— Enhän minä huomaa.

— Etkös huomaa, kun hihna selässäsi soi, sano —

— Senhän minä toki huomaan.

— Vaan et mitään sano.

— Silläkös se paranee —

— Milläs se?

— Ei millään.

— Siinäpä se, ei millään.

— Jos tässä talossa olen.

— Mitä?

— Jos tässä talossa olen.

— Missäs sitten?

— En missään.

— Sitä minäkin. Tässä olet ja tässä pysyt. Vai et tässä talossa. Ensin tulet tähän.

— Sinähän pyysit.

— Minä pyysin. Ja minä sinut pidän. Ja pidänkin niinkuin tahdon. Jos ei naista kurita, talon se ylös syöpi, miestään pettää. Vihollinen se on sellainen, kuka hänestä selon saapi. Pitää näitä vierellänsä, naisia. Ja mitä varten?

— Talon työt.

— Kyllä ne syövät, kahvit juovat — etkö liene kahvia laittanut poissaollessanikin.

— En, totisesti en.

— Olet laittanut. Pannua on nyitty.

— Minä siivosin.

— Mitä siivoamista täällä tarvitsee. Minä vehnäset tälle vielä. Anna tänne se leetta. Tuonne, porsaalle, se on parempi, se ei petä, se saa syödä.

Ja Petteri heitti vehnäleetan porsaan ruoka-astiaan, johon astianpesuvedet oli pantu.

— Ha ha haa — siinä on mammalle markkinalahja. Porsas lihoo ja kasvaa, mamma syö sitä ja lihoo — vai lahjat, naisille, näille. Ennen sen sialleen antaa.

— Yks kaikki, sanoi Reetta jo kipakanlaisesti. — En sinun vehnäsilläsi ole ennenkään lihonut enkä aio vastakaan lihoa. Kahvit keitin. Mitä tuollainen mies, vätys, pettää tuota saakin ja pitääkin. Varastaa sen taloa ja syödä salaa, mokoman. Onpa se mies ja minun mieheni, hölmö, kupinnuolija. Hävettää, hyi. Kaikkeen sitä typeryydessään yhtyy.

Ja Reetta sylkäisi oven suussa mennessään ja paiskasi tuvan oven kiinni.

Ja Jussi Petteri jäi suu auki katsomaan. Ensi kertaa hän tuollaista kuuli. Olipa sillä sisua eukolla.

Ja sitäkös hän koko illan ihmetteli, niin että jäi se hihnakin sinä iltana heilauttamatta. Ja viereensä Petteri Reettaa pyysi, vaan Reettapa ei tullut.

— Mitä tuollainen mies osaa tehdäkään, kun ruikuttaa rahoista aina. Jos sinä maan hallitsija olisit, ruikuttaisit, ettei ole kuin yksi maa vallassasi, tahi taivaan hallitsija, ruikuttaisit, ettei ole kuin yksi taivas. Hyi häpeä. Pidä vehnäsesi. En tahdo niillä lihoa, lihota sikojasi vain —.

MILJONÄÄRIN ONNI

»Ei minua mikään niin harmita kuin se, ettei mamma koskaan saa minun kutsuihini sitä tomaattisoppaa», sanoi pappa tultuaan kenkätehtaaltaan päivälliselle kotiin.

»Mutta sitähän oli», sanoi mamma.

»Oli, oli, mitä oli? Ostotomaateista! Se on sitten saakulia!»

»Pappa!»

»Pyydänkö minä mahdottomia, keisarikuntaa tahi paavin hattua ehkä? Vain tomaattisoppaa.»

»Soppaa keitettiin —.»

»Omista tomaateista sen olla pitää. Mitä minä sopasta muuten! Mutta että saa sanoa: tämä on nyt sitä omaa viljelystä sieltä omalta huvilalta, arvoisat vieraat ja kaverit! Siitä aiheesta pääsee aina niin mieluisiin puheisiin, suoraan luonnonvihreyteen, moottoriretkiin, huvilavertailuihin, krapuiltojen muisteloihin ja muihin ihanteellisiin asioihin. Mutta mitä sinä niistä! Elämän runous, minähän janoan sitä — noh, olkoon! Ja sitten minä olin sanonut asessorillekin, että meillä tarjotaan nyt torstaina sitä omaa tomaattisoppaa. Ja

hän oli valmistanut sille oman erikoisen puheen. Saakulia, vai mitä?»

»Pappa rakas, taas sinä noidut. Se tekee pahaa maksallesi ja vie ruokahalun. Ja minulla kun on niin hyvää lammasta.»

»Olisit sanonut sen sitten heti, saak —!»

»Pappa, tyst nyt ja heti», sanoi Aira-tyttö ja nosti päätänsä käsityöstään; hän piirusti leninkiluonnoksia paperossilaatikkonsa kanteen. »Sinähän peuhaat kuin mikäkin teikari. Ole nyt kiltisti, muutoin minäkin jo suutun!»

»Mikä täällä on hätänä?» kysyi Poju tullen eteisestä ylioppilaslakki takaraivollaan.

»Puhutaan kasveista. Viljelyksistä ei ole taas moneen päivään puhuttu.»

»Lapset», pyysi mamma.

»Hänhän se aloitti», sanoi Aira.

»Miksi ei sitten tehdä omaa tomaattisoppaa», sanoi pappa.

»Yksinkertaisesti siksi, koska omia tomaatteja ei ollut», sanoi Aira.

»Ei ollut aikaa hoitaa niitä», sanoi Poju.

»Eikä viitsittykään», sanoi Aira.

»Niin se on, pahus», myönsi Poju.

»Kun muutimme aikaiseen pois maalta», sanoi mamma, »niin nopimme ne liian aikaiseen pois puista.»

»Puista!»

»Pensaista, tarkoitin.»

»Eikä niitä ollut kasteltukaan. Sillä tavalla niistä ei

tule ei perunoitakaan. Ne tarvitsevat aurinkoa ja vettä eivätkä serveerauskaapin päällistä.»

»Miina pisti ne sinne kypsymään.»

»Ja minne ne kypsyttyään joutuivat?»

»Rikkalaatikkoon ne syöstiin», sanoi Aira. »Koska ne alunperin osoittivat huonoja taipumuksia, kävi niille huonosti.»

»Rik-rikka —, kalliit tomaatit! Tällä tavallako maailma pystyssä pysyy, hiidenkattilassa!»

»Taitaa se nyt näiden tomaattien tähden kumoon kellahtaa», sanoi mamma.

»Mammakin jo hermostuu», sanoi Aira.

»Vaikka koko maailma hermostuisi, niin minä sanon, että ensi kesänä tomaatit hoidetaan! Vaikka oma aurinko pitäisi huvilalle tilata, niin minä sen tilaan. Vaikka koko joukko maanviljelijöiksi —!»

»Eipäs», sanoi Aira, »siitä ei tule mitään!»

»Vai ei!»

»Ei!»

»Katsotaanpas!»

»Katsotaan vain. En kanna ensi kesänä enää taimivasuja. En istuta, en kastele, en pikkupenkkiäsikään, en!»

»Tottahan tuota, — sentään! Totta me ne kasvatamme taas kaikki taimista asti?»

»Kasvattakaa! On kannettu tähän asti taimivasut, on kylvetty papan penkki, — on rakastettu pappaa!»

»Jaa-a!»

»Voitko sanoa, ettei ole rakastettu?»

»Minä sanon vain: jaa-a.»

»Vaikka pappa on tyranni ja tyranniseeraa alamaisiaan aina!»

»Vai tyranni, minä?»

»Siksi en tule koko huvilalle enää.»

»Ähää!»

»Vaan haen itselleni sulhasen ja menen naimisiin!»

»Hahahaa», nauroi Poju.

»Hahahaa», nauroi pappa. »Saatpa toisen tyrannin sitten.»

»Sinun tomaattisi vieroittavat minut luonnosta, ei puutarha, ei vihreä salaatti, ei kravut viehätä minua enää.»

»Mikäs viehättää? Pomppiva sydän harmaan metsästystakin alla», sanoi Poju.

»Ähää», sanoi pappa. »Siinäpä se kuultiin.»

»Viljele sinä vain maata, koska se on sinun ihanteesi», sanoi Aira, »vaikka maanviljelysministeriä ei sinusta kuitenkaan tehdä, kauppa- ja teollisuusministeri jos joskus tehdään!»

»Hahahaa, tyttö! Tyttö», torui pappa ja silmä vippasi huonosti salattua hyvää mieltä.

»Ei tehdä», jatkoi Poju. »Sillä katsos, mikä sinä olet ollut maanviljelijänä? Huono esikuva koko maalle ja maailmalle.»

»Vai huono?»

»Huono. Älä keskeytä, anna Pojun tehdä kronikkaa.»

»Sinä viljelit tosin perunaa pula-aikana kaupungin laidassa. Itsessään hyvä ja esimerkiksi kelpaava asia. Ja maksoit perunamaasta vuokraa —?»

»Maksoin, maksoin — äh!»

»Kaksisataa», sanoi Aira.

»Hyvä perunamaa. Kävimme kahdella autolla sitä katsomassa kaikki kaverit ja me. Ja hyvät katsomaillalliset kotona —.»

»Ne kuuluvat inhimilliseen menoon», sanoi pappa.

»Hyvä, niitä ei lasketakaan miksikään. Perunamaan vahdille meni, sanopas paljonko?»

»Enpäs sano.»

»Meni kaksisataa. Kaksisataa ja kaksisataa on neljäsataa. Sitten lähetettiin nostomiehet ja hevosmiehet, ja perunoita saatiin — paljonkos se oli, mamma?»

»En sano mitään.»

»No, nytpä muistankin, saatiin kaksi kappaa perunoita, sanoo kaksi kokonaista kappaa yhteensä, ja pappa, joka on tuhlari luonnostaan, lahjoitti ne vahdille.»

»Hahahaa», nauroi Aira.

»Minkäs varkaille taitaa», sanoi pappa.

»Meidän viljelyksemme maksavat aina», sanoi Aira.

»Koska jokainen minulta kiskoo», sanoi pappa. »Paljonkos jätin sinulle, Aira, puutarhaleninkiä varten nyt keväällä, kun läksin ulkomaille? Eikös se ollut kymmenentuhatta? Ja siitä sinun piti tomaatit kastella.»

»Siitä ei tehty sopimusta. Tarkoitan: suorastaan. Vaan kyllä jätit, jätit. Mutta mitä sinä luulet nuoren tytön maksavan tähän maailman aikaan? Katsopas vähän minun vaatteitanikin. Eihän niitä lopulta kukaan muu maksa kuin pappa. Vai eikö pappa tahdo?»

»Tottahan.»

»Nytkin autoilutakin tarvitsisin.»

»No sinä saat, siitä ei puhuta.»

»Ja minä», sanoi Poju.

»Ei minullakaan ollut kaikkia vehkeitä sinun iässäsi, ei autoakaan. Lestiä vain nakuttelin. Nakuttele sinäkin vain omiasi.»

»Nakutellaan, ei sen puolesta.»

»Poju kuluttaakin kenkiä paljon katuun», sanoi Aira.

»Ei meiltä toistaiseksi kengät lopu», sanoi pappa.

»Poju käveli eilen tytön kanssa», sanoi Aira.

»Mitä pahaa siinä on», sanoi pappa. »Siinä en näe mitään pahaa.»

»Mutta minäpä sanon nyt papalle uhallakin», sanoi Poju. »Ei papan tarvitse ensi vuoden tomaateista hätäillä. Tuossa on tomaattisi», ja Poju työnsi Airan papan syliin. »Anna sille vain siunauksesi.»

»Mitä se Poju?»

»Uh», sanoi Aira.

»Siinä on esikuvallinen nainen. Käännä, pappa, sille vain selkäsi, niin jo toisen syliin juoksee. Uskottomuus, se on naisen nimi!»

»Minun tyttönikö uskoton?» kysyi pappa Airalta.

»Nii-in.»

»Kenen tähden? Asessorinko?»

»Nii-in.»

»Miksi se asessori täältä», päivitteli mamma, »eikö hän olisi voinut muualta? Joukko hajoaa. Ja minä kun olin niin, niin — onnellinen!»

»Olethan sinä itsekin naimisiin mennyt», sanoi pappa.

»Niin, sinun kanssasi, mutta en asessorin.»

»No, ei sovi asessoriakaan pulaan jättää.»

»Eihän hän ole — niinkuin sinä.»

»Mikäs minä, vanha lesti.»

»Tuttava toki.»

»Siinäpä hän tuttavuutta tekee. Kysytäänpäs tytöltä. No, onkos hän sinusta, tyttö, — rakas?»

»Oh, pappa. Toistaiseksi ei ole toivomisen varaa. Sanokaamme: niinkuin autosi sinusta — ei, enemmän! Sanopas, mikä on ollut sinusta parasta?»

»Sunnuntaivelli paimenpoikana.»

»Hän on sunnuntaivelli minulle!»

»Milloinka tämä asia oli esillä?»

»Jo kolme päivää sitten hän kosi.»

»Etkä ole papalle mitään virkkanut!»

»Papan syntymäpäiväksi ajattelin sen serveerata.»

»Se oli oikein!»

»Vaan tuo Poju kaikki urkkii.»

»Kun lukee juridiikkaa, kuten minä», sanoi Poju, »on rikosasioista huvitettu».

»Hahahaa», nauroi pappa. »Poju on aina Poju, isänsä kaltainen. Älä tule siitä itserakkaaksi, sanon sen näin juhlahetken kunniaksi. Vaan tyttö on ennen kaikkea tyttö, pappansa tyttö, sen silmäterä, sen kotivalo. Niin laiha vain kulta. Kuka rakastaakaan sellaista muu?»

»Ei se ole enää muodissa», sanoi Poju.

»Niin rakkausko?»

»Ei, vaan lihavuus.»

»Kuka sen olisi muodista pois pudottanut? Ulkomailla näin montakin —»

»Niin Rubensilla.»

»Mikä mies se Rubensen on?»

»Maalari.»

»Missä liikkeessä?»

»Omassa, taide —»

»Jahaa. Muuten maalari ei ole mitään suutariin verraten.»

»Sanovathan ne niinkin», sanoi Poju, »että suutari kun suuttuu, niin lestit lentelee, liekö totta?»

»Totta.»

»Minne siis olisit joutunut ilman mammaa?» kysyi Aira.

»Pahnoille, usein pahnoille, minä pelkään. Ja liike olisi tuollainen pieni taidesuutarin liike Rubensenin malliin.»

»Pappakulta», sanoi mamma, »emmeköhän kuitenkin kävisi jo pöytään. Lammas odottaa.»

»Kun minä olin ennen paimenpoika, odotti nimikkolammas minua ahonreunassa, no, no —. Lähdetään. Aira, minulla on kunnia saattaa tulevaa rouva asessorskaa.» Pappa tarjosi Airalle käsivartensa.

»Ja minulla kunnia saattaa rouva asessorskan mammaa», sanoi Poju ja tarjosi mammalle käsivartensa.

»Ja nyt syömmekin lammasta niinkuin esi-isämme ennen Kaanaan maalla.»

»Eivät ne olleet meidän esi-isiämme, pappa», sanoi Aira.

»Eivätkö? Pappa tarkoittaa niitä kuuluisia paimenia, kuin on: Ruben, Simeon, Levi, Gad, Asessori — pappa

on tyytyväinen asessoriin. Hän saa kernaasti minun siunaukseni.

»Minäpä tiesin sen.»

»Siinä on mies!»

»Mies, joka toivottavasti ei halveksi papan miljooniakaan», sanoi Poju.

»Hyi, Poju», sanoi Aira.

»Niitä ei sovikaan halveksia», sanoi pappa. »Niissä on ollut noppimista. Vaan pannaan menemään, pannaan menemään. Kun vain tyttö tahtoo, kun vain tytön pikkusormi osoittaa, kenelle antaa, niin pappa antaa. Antaa omillensa, se on papan onni. — Seis, älkäähän vielä istuutuko pöytään, hyvät ystävät ja kaverit, ei se pöytä siitä minnekään juokse. — Koska me nyt olemme ikäänkuin pysäkillä, tarkoitan sillä suurella radalla, joka ei vie Berliiniin, ei Pariisiin, vaan kohti kauniimpia kaupunkeja, sanokaamme esimerkiksi Siionia, niin tahtoo pappa lausua sanan sydämen kyllyydestä. Mitäpä minä sanon muuta kuin että tässä on maailman onnellisin mies! Onko minun syyni, että olen niin onnellinen! Ymmärrän, että elämä on lyhytaikainen, enemmän rajoitettu ikuisuus. Ei ole minun asiani moittia sitä. Minun asiani on avata sydämeni sille. Niinkuin pieni paimenpoika kuljen minä yhä täällä. Muuta en pyydä. — Tyranniko? Ei. — Suojella laumaansa paimen tahtoo. Palvella toisia vain. Ei käsi ojolla ottamassa, vaan käsi ojolla antamassa. Kylvää, kyntää, kas siinä onnen määrä. Onnenpoikana pappa olla tahtoo, sinä samana, josta Poju luki:

'Ah, onnenpoika se, ken etäällä sodan pauhusta,
Härjillä kyntää isäin pellot perityt.'»

»Ja vuokratut perunamaat», jatkoi Aira. »Kyntää maata, se on paimenen onni.»

»Olla paimen, se on miljonäärin onni», sanoi Poju.

NORSUNLUINEN LAULU

Rakas pappa!

Kylläpä olit väärässä, rakas pappa, sanoessasi, että Pariisi olisi turmeluksen pesäpaikka, »Paris, sä lemmen kylä» — kuten pappa aina hyräeli, ja että vastanaineiden ei sopisi sinne häämatkalleen matkustaa. Pariisi on ainoa paikka, johon jokaisen sopii matkustaa. Ne, jotka tässä yhteydessä puhuvat turmeluksesta, ovat itse turmeltuneita. (Ai, sinähän sitä puhuit, rakas pappa, pyydän anteeksi! »No, olkoon!» »Kiitän.» »Pyydän.» »No, olkoon!» »Kiitän.» »Pyydän!» — Tässä on tarpeen se meidän vanha sanaleikki, muistatko?)

Mutta ei ollut tarkoitukseni lempeästi kohdella nyt sinua. Sillä kukapa tietää, oletko ihan synnitön. Siis »käsi sydämelle ja vastatkaa, rohkenetteko jos on tarvis» tietonne rehellisesti selostaa, missä on se ihmeellinen yökahvila, jossa pappa oli Pariisissa ollessaan hummaellut ja jota hummaustaan oli Yrjölle salaa kehuskellut. Olemme olleet joka paikassa, vaan sellaista neekerikahvilaa emme ole nähneet. Yksinkertaisesti kai siksi, että sellaista kahvilaa ei ole. Sillä

tietysti sitä etsimme heti siltä kadulta, missä kehuit sen olevan. Siinä on sangen säädyllinen viinikellari! Osaat sinä syöttää pajunköyttä! Niinhän liikemiehen pitääkin. Mutta ajattelepas, jos kertoisin mammalle, mitä olit Yrjölle kertonut, varmaan hänen suunsa auki jäisi! No, kulta-pappa, älä nyt raavi noin tukkaasi epätoivoissasi. En kerro. Ei tyttö jätä pappaansa pulaan. Ja tunnenhan minä papan ja onhan yleisesti tunnettu asia se, miten sinä kalamatkalta palattua tullessasi ostat torilta kalat! Sellainen kalamies, jolla on sellainen sydän, suurempi kuin hapanleipä, se minua miellyttää. Sellainen kalamies makaa hotellissaan sängyssä yöt, lämpimänä ja autuaana siksi, ettei sen mamma laske niitä laseja, joilla hän kunnioittaa ihmisyyttään ja kaunista Pariisin kaupunkia — no, älä nyt taas suutu — anteeksi —? »Saat!» »Kiitän», j.n.e.

Sillä kuka olisi uskonut vielä neljä kuukautta sitten, että tämä Yrjö pääsisi minun miehekseni ja matkustaisi Pariisiin ja vielä sinun rahoillasi. Mutta kuten näet, maailmassa on järjestys, jota sanotaan »maailmanjärjestykseksi». Mikä paremmin sopii kuin se, että köyhä taiteilija nai rikkaan liikemiehen tyttären? Siinä on aatetta ja siinä on ihannetta. Siinä on kansallistuntoa ja vaikka mitä. Rahasi eivät mene hukkaan, kun me niitä tuhlailemme, ja meillä on nuorten kultainen ja vielä kulumaton kyky käyttää niitä rohkeasti, voit luottaa siihen. Ja siinäkin on aatetta ikuisuutta varten ja omaa tulevaisuutta varten. Sillä tietysti Yrjö oppii näkemään värejä nyt ja maalaamaan oikeitakin tauluja. Hän on jo aloittanut yhden »pariisilaismaiseman» (sinua

varten, mutta tämä on salaisuus)! Että mitä sanot, eikö hän ole mies? Neljä kuukautta sitten ajoit hänet meiltä pois! Hyi, pappa-kulta, se on ollut ainoa törkeä tekosi elämässä! Pane siis mieleesi, että älä aja ketään ulos, voit ajaa samalla oman vävysi. Ja epäilemättä olisimme hänet kadottaneet, ellen minä pitänyt päätäni. Siitä näkee, miten hyvä on, kun naisellakin on oma päänsä!

Sillä tietysti Yrjöstä tulee nero, jos hän oppii nerokkaasti maalaamaan. Ihmisiä ne ovat olleet kaikki nerotkin vain. Ja totta puhuen ei heidän taulujaan toisten tauluista erottaisi, ellei oppaista ja kirjoista näkisi. »Maalaus kuin maalaus, jos se on siisti maalaus ja hyvin raamitettu» — kuten sinä sanot. Se pitää kyllä paikkansa aina.

Mutta vaikka maalari vain, hyvä mies hän on, Yrjö, niitä p— (keskeytys. Lähdemme ravintolaan syömään illallista, eräs täkäläinen taiteilijapoika tuli hakemaan, hänkin, kuten Yrjö, maalaa maisemaa, aina maisemaa, edestä, takaa, ei tiedä mikä on taivasta, mikä maata, mutta niin sen täytyykin nykyään olla. Emme hyväksy entistä aikaa! Terve siis!)

— — —

Jatkoa. Mihin jäin? Niin, p:hen, p — paha hän on, Yrjö. Nyt tiedät sen siis!

Olen oikeastaan onneton. On niin surullista elämä. Mitä onnestakaan — jos on onneton!

Tapahtui tällainen seikka, kerron papalle kaikki, mutta älä näytä tätä mammalle. Hellyyden vuoksi

ja hienotunteisuuden vuoksi — häntä kohtaan. Naista pitää aina säästää, missä voipi, sillä hänen sydämensä voi murtua niin pian. Osoitan tämän siis liikkeeseesi.

Asia oli tämä:

Istuimme kaikessa rauhassa syötyämme. Yrjö, se taiteilijapoika ja minä. Kun minä en mielistele vieraita miehiä, en viitsinyt kuunnella heidän puheitaan, vaan otin savukekoteloni ja aloin polttaa, niinkuin täällä ja koko sivistyneessä maailmassa on tapana. Siinä polttelen puhdassydämisenä ja viattomana, enkä ensin huomaa, kun Yrjö katsella vilahuttelee minua merkillisesti. Sitten ymmärrän, että hän tahtoo, että lopettaisin, iskee silmäluomillaan niin että sali kajahtaa. En ole näkevinäni enkä kuulevinani. Ja sekös häntä suututtaa. Hän mutistaa suutansa kuin apina — ajattelepas, Pariisissa — ja onhan vieras herrakin! Olipa siinä mielenosoitus!

Poltan siis uhallakin koko ajan, vaikka en tahdo enää jaksaa, ja kotona kysyn:

»Mitä sinä minua siellä ravintolassa katsoa vilahuttelit kuin mikä neekeri?»

»Mitä sinä aina poltat?»

»Enkö polta omia paperossejani?»

»Tottahan. Vaan etkös ole oma vaimoni?»

»Tottahan. Vaan eikös minulla ole oma vapauteni?»

»Tottahan. Vaan eikös kuulunut aviosopimukseemme, ettet enää polta liian paljon?»

»Mitä sanot? Aviosopimukseen? Ei vihkikaavassa muistaakseni mitään naisten tupakoimisesta puhuta, ei puolesta eikä vastaan.»

»Eivät silloin laatiessaan sitä tienneet tästä turmeluksen ajasta.»

»Mutta minäpä kirjoitan papalle ja kysyn, saanko polttaa.»

»Mutta sitä ei pappasi enää määrääkään!»

»Kukas sitten?»

»Minä, miehesi!»

Ajattele, miten hän ilkisi sanoa.

»En anna sinun aina paperossi hampaissa istua!»

»Sanotko sinä paperossi hampaissa?» huusin.

»Sanon!»

»Se on väärää kieltä, hirveää kieltä!»

»Olkoon! Viis' minä kielestä, näytpä sinä ymmärtävän!»

»Luulin sinua sivistyneemmäksi.»

»Erehdyit. Minä annan palttua sivistykselle!»

»Mitä sanot?»

»Palttua annan koko sivistykselle!»

»Haa, siinäpä kuultiin! Pappa sanoikin, että maalareilla ei ole periaatetta sivistyksen suhteen!»

»Erehtyi. On!»

»Ja että niiden vapaamielisyys turmelee koko kansan.»

»Erehtyi. En ole vapaamielinen lainkaan.»

»Ole olematta! Mutta nykyään ovat mies ja nainen toki tasa-arvoisia.»

»Erehdys. Eivät ole.»

»Eivät olekaan! Mies on paljon alempi olento, näenhän sen nyt!»

»Hyvä, näe vain.»

»Mutta poltan, aina poltan!»

»Eihän äitisikään polta.»

»Äiti, ha ha haa, vanha, vanhankansan nainen, ha ha haa. Hyvä vitsi muuten, ha ha haa!

»Vanhalle se paremminkin sopisi.»

»Ja miksi, jos saan luvan kysyä?»

»Koska tupakka olisi silloin rakkauden korvike ja sopiva ajanviete.»

»Oletpa kyynillinen. Vai paperossin arvoiseksi sinä rakkauden lasket?»

»Rakkaus on naiselle elinehto — kahta elinehtoa ei hän tarvitse.»

»Olet oikea kotityranni! Miten kamalaa, kamalaa on elämä! Kotityranni, kotityranni —!»

(Keskeytys. Meidän täytyy lähteä nyt povariin, se taiteilijapoika tuli hakemaan. Yrjö oli tilannut pyynnöstäni siltä vuoron. Hyvästi siis! Usko, että nyt tiedän antaa arvoa sinun suurelle, kultaiselle sydämellesi, rakas pappa!)

— — —

Jatkoa. Jäin tuohon: kotityranni! Ja että elämä on kamalaa! Tingin siitä vähän. Ehkäpä se ei ole niinkään kamalaa, kun nyt taas harkitsen.

Asia on tämä.

Olimme siis povarissa. Yrjö ja se taiteilija odottivat minua eteishallissa, olin yksin sisällä.

Povarinainen istui puoliksi pimeässä huoneessa, niinhän ne taitavat aina istua. Hän näytti ihan sievältä ja nuorelta. Vaikka kyllä täällä kaikki nuorilta näyttä-

vät, vanhimmilta näyttävät ihmiset nykyään vastasyntyneinä.

No, hän povasi ensin minulle noin ylimalkaisesti. Mutta ihmeesti hän tiesi menneisyyteni. Jopa kuvaili hahmoilleen sinut, mamman, huvilan ja koirani. Hämmästyä minun piti. Ei sellaisia povareita ole muualla kuin täällä Pariisissa. Ja Yrjöstä hän sanoi, että hän on tulevaisuuden suuri nimi. Siksi päätin jo silloin, että annan hänelle anteeksi tuon riitamme. Ei ole hullumpaa olla suurmiehen puolisona. Ja ajattelepa, mitä et ole osannut uneksiakaan, että sinun ja minun nimeni painetaan sitten historiaan. Mainiosti siitä muutaman miljoonan antaisitkin. Ja saathan sen antaakin.

Niin, sitten se povari kysyi, haluanko tiedustaa häneltä vielä jotakin.

»Mikä on naisen ihanne?» kysyin.

Hän katsoi minuun kuin sfinksi (tiedätkö, ne afrikkalaiset ihmeoliot muinaisuudessa), no ja oli maagillinen voima hänen katseessaan, niin että tunsin yliluonnollisen sähkön kuin painavan itseäni maan alle. Sitten nostaa hän lasikaapista eteeni esineen ja sanoo:

»Katsokaa tuota esinettä, mitä näette?»

»Pienen norsunluuveistoksen.»

»Ja mitä vielä?»

»Siinä pikku nainen kantaa lasta selässään ja toinen lapsi pitelee hänen hameensa liepeestä.»

»Ja vieläkö muuta näette? Katsokaa tarkkaan.»

»Nainen hymyilee onnellisena. Siinä kuvataan kai onnea?»

»Oikein. Ja miksi voisimme sanoa tuota onnea?»

»Äidin-onni.»

»Oikein. Vieläkö jotain näette?»

»Tietysti sen, että hän on japanilainen nainen, on avojalkainen, alhaisonainen siis, mutta silti on hänellä kukkanen tukassansa, rakkauden merkki, ja leveä nauharuusuke vyössä on moitteeton. No, hänhän kulkee kuin voittaja —»

»Eikös hän ole voittaja? Hän kantaa voittonsa merkkiä selässään ja toinen merkki kulkee kintereillä.»

»Sanotaan, kun on lapsia sylissä, puute kulkee kintereillä.»

»Puute on onnen mukana kuin mauste sopassa. Eikös pienokaisnainenkin hymyile, ja miten!»

»Bushido! Se on heidän bushido-uskonsa!»

»Ei. Niin hymyilevät äidit aina lapsillensa. Niin nyt, niin ennen. Niin nainen, äiti Japanissa, niin Kiinassa, Euroopassa, Afrikassa. Kieli, sivistys, ajatus on eri maissa erilainen. Hymy, joka tulkitsee äidin onnen, on aina sama.»

»Se on totta.»

»On kuin samat aivot, sama sydän kautta aikojen olisivat luoneet vain tuon yhden laulun, kestävän kuin — kuin —»

»Norsunluu», sanoin minä ja kaduin samassa. Vaan hän sanoi (pariisilaiset ovat aina niin kohteliaita):

»Oikein, norsunluu, se on lujaa. — 'Norsunluisen laulun', laulun äidistä ja lapsesta.»

»Mutta todellakin. Tämä veistos on sellainen laulu. Oikein hienosti sanottu!»

»Siinä näemme naisen ihanteen», sanoi hän. »Ettekö te sitä kysynytkin?»

»Todellakin, sitä kysyin, ja siinä se nyt on.»

Minä punastuin ihan. Enkö ollut yksinkertainen, kun niin selvää asiaa kysyin?

Hän ojensi kätensä ja minä läksin. Matkalla kysyi Yrjö, mitä hän povasi.

»Hän puhui» — satuin katsomaan Yrjöä silmiin ja näin niissä petollisen välkkeen, — »tarkoitan, että hän katsotti jotakin luuesinettä —»

»Ei povannutkaan kahvinporosta?»

»Ei.»

»Kerrohan tarkemmin.»

»Kerron joskus toiste, kun olen runollisemmalla tuulella», sanoin ja mietin, että mitähän tuo välke taas tiesi. Petollinen mies; ken pystyy sanomaan hänestä mitään sellaista, mikä paikkansa pitäisi?

(Keskeytys. Ostoksille lähtö, sitten päivälliset, sitten pukeutuminen, tanssiaiset! Miten hauskaa. Jalkani vipeltävät jo pöydän alla ajatellessani sitä.)

— — —

Jatkoa. Petollinen on mies, siihen jäin ja siitä kiinni pidän, sillä totta se on.

Petollinen, petollinen! Jos et sitä muuten tiedä, tuo hänet Pariisiin.

Asia on tämä.

Tanssin paljon taiteilijan kanssa. Muuten ei yhtään hullumpi poika. Olin vähällä ihastua häneen. No, pappa ei nyt tuijota noin kauhuissaan, se ei pue pappaa, pikku silmät näyttävät vielä pienemmiltä — sian-

silmiltä ihan, anteeksi, pappa, ruma vertauskuva. Ja sanonkin sen vain, että totuus kärsisi.

Niin, tanssin. Ja miten tanssin. Ihanasti. Mutta niin — siinä tanssittaessa paljasti taiteilija Yrjön kokonaan. Miten kehnoja puolia hänessä on. Ajatella, povari ei ollutkaan mikään oikea povari, vaan jokin maalarityttö, ja Yrjö oli tilannut tuon aiheen ja vienyt sinne sen veistoksen, joka oli ajateltu lahjaksi minulle.

Kyllä he olisivat nauraneet minulle, jos heti olisin innoissani kertonut »Norsunluisesta laulusta».

No, aamulla herättyäni kysyy Yrjö heti, mitä povari povasi.

»Kyllä Pariisissa vasta paljon humpuukia harjoitetaan», sanoin. »Annat sinäkin itseäsi pettää, kun tuollaiselta povarilta otat vuoron.»

»Älä, ihanko?»

»Ihan.»

»Mutta näytteli hän jotakin luuta, sanoit eilen?»

»Näytteli, näytteli. Luu ei ollut hullumpi, sillä se oli veistos. Ja veistoksia katselee aina. Sillä veistos on aina veistos, toista se on kuin taulut ja kankaat. Mitä kankaisiin mahtuu? Ei mitään, roskaa kaikki!»

»Haa!»

»Mutta veistos, siinä on sielua ja syvyyttä, muodot — niihin mahtuu liike, tulos, elämä, pala ikuisuutta!»

»Oletko hullu! Sielusi on sokea, sokeampi kuin silmäsi.»

»Mitä on väri? Tilapäisyyttä, hetken typeryyttä — näköhäiriötä, liekö todellisuudessa värejä ollenkaan? Maalata niitä, sehän on pilaa vain!»

»Haa!»

»Vaan veistäpäs muoto, vaikka norsunluuhun, teet laulun kestävän!»

Silloin oli Yrjö kuristaa minut. Kehno!

Niin että olemme nyt sopineet ja olen hyvin hurmaantunut elämään.

Hän on hyvä, hyvä!

Olen onnellinen. Korvissani humisee uusi laulu, sanon sitä itsekseni: »Norsunluinen laulu», että sillä olisi romanttisempi hohde.

Kuinka elämä on sentään viisaasti järjestetty. Olet ehdottomasti oikeassa, rakas pappa, kun väität, että onnea on aina jokaiselle yllinkyllin markkinoilla saatavissa, jos vain oman osansa osaa valita, sitä taitavasti hoitaa, uskollisesti pitää ja vaalia.

Sinun entinen vallaton tyttäresi, tulevan neron onnellinen puoliso Beda — Mistinguett.

II

»SUOMEN» JA »VENÄJÄN» SOTA

»Eikö saisi mennä ulos, äiti?» kysyi kuusivuotias Lassi eräänä talvi-iltana äidiltänsä.

»On jo myöhä», sanoi äiti.

»On oltu melkein koko päivä sisällä», sanoi Jussi, seitsenvuotias. »Hermostuttaa minua.»

»Vai hermostuttaa. No, pojat pääsevätkin kohta nukkumaan», sanoi äiti, »niin ei tarvitse hermostua».

»Ei nukkumaan, ei vielä, kello ei ole, ei —», Lassi jäi laskemaan.

»Ei ole kuutta», sanoi Jussi.

»Ei ole», sanoi äiti, »mutta poikien pitää pysyä huoneessansa nyt, eikä saa ryntäillä tänne, kun tulee vieraita».

»Tuleeko vieraita?»

»Tulee.»

»Äiti saa sitten olla huoletta, me emme rynnistele enää tänne», sanoi Jussi.

»Emme rynnistele», vakuutti Lassi.

»Mutta jos ette muista», sanoi äiti.

»Muistuta sinä.»

»Minähän olen vieraiden luona», sanoi äiti.

»Muistuta sitten Jussi», sanoi Lassi.

»Kyllä minä muistutan», sanoi Jussi.

»Ja minä muistutan Jussia», sanoi Lassi.

»Niin, muistuta sinä minua, niin äiti saa olla huoletta. Onko sinusta hauskaa olla huoletta?»

»On, se on hauskaa.»

»Me voisimme tehdä työtä koko ajan sitäpaitsi.»

»Niin voisimme», sanoi Lassi.

»Mitä työtä tekisitte?» kysyi äiti.

»Me vaikka piirusteleisimme.»

»Se on oikein. Piirustelkaa te vain. Minä annan teille paperia ja kynät.»

»Minkälaisia kuvia sinä tahtoisit, äiti?»

»Niinkuin ennenkin, mitä te itse vain tahdotte.»

»Minä teen hevoskuvia äidille», sanoi Lassi.

»Ja minä eläinkuvia etelämaista.»

»Ja minä kesäkuvia ja talvikuvia.»

»Ja minä teen Suomen ja Venäjän sodan», sanoi Jussi.

»Niin minäkin, saanko tehdä?» kysyi Lassi.

»Saat», sanoi Jussi, »siitä voi piirustaa niin paljon».

»Milloin vieraat sitten menevät pois?» kysyi Lassi.

»Älkää sitä ajatelko, piirustelkaa vain», sanoi äiti.

»Me piirustelemme sitten vain, emmekä ajattele, milloin vieraat menevät pois», sanoi Lassi.

»Kyllä ne joskus pois lähtevät», sanoi Jussi. »Ennen yötä kumminkin. Mutta saahan ne olla jos kuinka myöhään, jos se on sinusta hauskaa, äiti?»

»On se minusta hauskaa.»

»Silloin ne saavat olla. Kyllä pojat ovat hiljaa, uskotko, äiti?» kysyi Jussi.

»Uskon toki.»

Ja pojat saivat paperit ja kynät ja nostettiin leluja lattialle hätävaraksi. Ja kaikki sujui hyvin, pojat viihtyivät hyvin omassa huoneessansa. Jokin kerta kutsuttiin vain: »äiti, äiti». Ja kun työt oli näytetty, ryhdyttiin toisiin.

Mutta ei aikaakaan, niin alkoi jo kuulua epäilyttävää jyminää ja tömistystä. Se yltyi yhä, kaatueli kai tuoleja, poikien piehtaroidessa maassa. Jysähteli vain. Äiti istui kuin tulisilla hiilillä ja kiirehti kahvintarjoilua. Hän kuulosti. Oli pahaa ennustava äänettömyys, kun sitten yhtäkkiä kuului kamala rysähdys, kuin koko talo olisi räjähtänyt pirstaleiksi.

Äiti riensi poikien huoneeseen. Se oli pimeä.

»Mitä on tapahtunut!»

Kuului vain ähkettä ja raskasta huohotusta.

»Mitä on tapahtunut?»

»Emme tiedä. On tainnut pöytälamppu pudota ja sammua.»

Äiti väänsi tulen kattolamppuun. Voi hävitystä. Huonekaluja oli kaatunut. Ikkunaverhot olivat pudonneet tankoineen ja pyyhkäisseet alas pöytälampun ja särkeneet pöydällä olevat illallisvehkeet.

Pojat istuivat sänkyjensä laidoilla punaisina, suupielet värähdellen.

»Mitä tämä on?» kysyi äiti.

Ei vastausta.

»Mitä tämä taas —?»

»Suomen ja Venäjän sota», sanoi Lassi.

»Sitä se on», sanoi Jussi.

»Ja kuka sodan aloitti?»

»Suomi.»

»Eipä kun Venäjä.»

»Suomi.»

»Venäjä.»

»Syy ehkä on Suomen.»

»Ei kummankaan, jos oikein sanotaan», sanoi Jussi.

»Ei kummankaan, jos äiti vain sitä uskoisi», sanoi Lassi. »Jussi kyllä sanoi ensin, että hän oli Suomi ja ole sinä Venäjä ja hyökätään hiljaa, ettei jytise.»

»Niin sanoin, kun oli piirustettu sotakuvia jo niin kauan.»

»Ja Jussi sanoi, että hyökkää vain rohkeasti minun kimppuuni.»

»Kun minä olin Suomi, olin isänmaa ja isänmaa on kiltimpi, niin Lassi sai alkaa ja Suomi sai puolustaa itseänsä ja minä puolustin ja annoinkin Venäjälle aika löylytyksen.»

»Antoi Venäjäkin Suomelle.»

»Vaan ensin sai Suomi Venäjän alleen.»

»Eipäs, Venäjä sai Suomen alleen.»

»Venäjän hartiat olivat ensin maassa.»

»Eipä koko hartiat, eipä, alaselkä vain.»

»Et ilkeä tunnustaa. Jos olisitkin tunnustanut, olisi sota loppunut. Sanoinhan, että 'tunnusta nyt hyvällä, että hartiat ovat maassa', 'en, en tunnusta', ähkit vain.»

»Kun en tunnusta.»

»Siitäpä se alkoi uusi rynnistys», kertoi Jussi.

»Ja Suomi jäi alle ja hartiat maassa! Tunnusta edes nyt, että hartiat olivat maassa.»

»En tunnusta. Suomen pää oli pystyssä. Että sinä kävit kiinni päähän, se oli venäläinen temppu. Rehellisessä painissa ei päähän käydä, ei. Sehän minua suututti, en anna Venäjän ilmaiseksi rutistaa Suomen päätä, en.»

»Enhän minä kuin otsaa painoin, kun kerskuit, etteivät hartiat käy maahan, vaikka selälläsi makasit allani maassa.»

»Isänmaa —!»

»Vaikka vain isänmaa! Minun velvollisuuteni oli opettaa sinua just koska olit isänmaa, siksikin. Saa isänmaakin olla rehellinen.»

»Se onkin. Ja urhoollinen. En anna Venäjän voittaa Suomea, en. Ja sinä se tempasit painiessa ikkunaverhoista, kun jäit taas maahan.»

»Sitä en tiedä, voin temmata, en huomannut.»

»Mutta missäs Lassin käsi loukkautui, siitähän juoksee verta?» hätäili äiti.

»En tiedä, en huomannut.»

»Huomasitko Jussi?»

»En huomannut.»

»Ei se mitään», sanoi Lassi. »Ei se Suomen syy ollut, että Venäjä verta vuodattaa.»

»Niinpä eivät pojat muistaneet, mitä lupasivat», sanoi äiti ja pesi Lassin haavan.

»Mutta eihän me huoneesta ulos rynnätty eikä huudettu», sanoi Jussi.

»Eikä itketty», sanoi Lassi.

»Parasta on nyt käydä sänkyyn», sanoi äiti.

»Suurena minä maksan kaikki, mitä särkyi», sanoi Jussi.

»Ja minä annan nyt sinulle jo tämän paperileijan, äiti, se lentää erinomaisesti, tahdotko», ja Lassi tarjosi hienon paperileijansa äidille.

»Mutta, Jussi kulta, sinultahan vuotaa verta hirveästi niskasta, hyvänen aika, paita on ihan punainen.»

»Ei se mitään, äiti, kun hylly kaatui, niin sen reuna kai hipaisi.»

»Voi — voi, voi.»

»Älä hätäile, äiti, ei se koske.»

Suomen ja Venäjän haavat sidottiin ja Suomi ja Venäjä saivat käydä sänkyyn. Ja äiti istuutui Jussin sängynlaidalle ja otti Jussin kädestä.

»Onko tämä rangaistus, äiti, kun sinä olet vaiti?»

»On, lapsi.»

»Mutta kuka rankaisee isoja ihmisiä, kun he sotivat, kuka, äiti?»

»Koetahan nukkua nyt.»

»Mutta kuka rankaisee oikeaa Suomea ja oikeaa Venäjää ja muita valtakuntia, ovathan nekin sotineet, ovathan, äiti?»

»Ovat, ovat.»

— — —

»Eikö maailma ole kansojen koti, äiti?»

»On, on.»

»Eikö ole ketään, kuka rankaisee ja rakastaa kaikkia, eikö?»

»Nukuhan, nukuhan.»

Hiljaisuus.

»Onko onni meistä nyt kaukana, äiti?» soi Jussin heleä ääni taas pimeässä.

»Ei, mitäpä se kaukanakaan.»

»Niin minäkin. Mitäpä se kaukanakaan. Vaikka me tapeltiin, eihän onni suutu, eihän?»

»Ei, ei kai.»

— — —

»Milloin onni tulee kansoille, milloin luulet?»

»Riippuu niistä itsestänsä.»

»Niin minäkin luulen. Riippuu niistä itsestänsä. Riippuu Venäjästä ja Suomesta itsestänsä.»

Äänettömyys. Kuuluu jo Lassin tasainen hengitys.

»Äiti», sanoi taas Jussi.

»No, lapseni.»

»Olenko minä paha?»

»Ethän ole, et kai.»

»Minä kun olen Suomi. Eihän Venäjäkään ole paha?»

»Ei ole.»

»Ollaan toveruksia me sinun kanssasi vielä, ollaanko?»

»Ollaan vain.»

— — —

»Jos minä olisin paha, äiti, parempi, ettei minua olisikaan, eikö niin?»

»Ei, ei kai, armas, ei. Kaikki ovat yhtä hyviä olemaan. Ihminen viisastuu, kun kasvaa ja vanhenee. Mitä me elämästämme teemme, riippuu meistä itsestämme.»

»Minä tahdon kasvaa. Mutta kansat, ovatko kansatkin lapsia vielä?»

»En tiedä, mutta kansatkin viisastuvat, kun sivistyvät.»

»Kun ne viisastuvat, onko silloin vielä sotia, onko?»

»Ei, ei kai. Mutta nuku nyt, Suomi. Venäjäkin jo nukkuu.»

»Nukkuu ja kasvaa, kasvaa ja viisastuu.»

MINIÄ

»Mikä on miniä, äiti?» kysyi kuusivuotias Pentti leikkiessään lattialla.

»Mistä sen sanan nyt sait?» kysyi äiti.

»Kuulin kadulla, täti sanoi toiselle 'miniä'.»

»Miniä se on — se on ihminen.»

»Minkälainen ihminen, äiti?»

»Hyvä ihminen.»

»Olenko minä miniä, äiti?»

»Et. Sinä olet poika.»

»Oletko sinä miniä?»

»Minä olen miniä.»

»Senkötähden, kun olet hyvä, mitä?»

»En sen tähden, muuten vain. Olen mummon, mamman miniä.»

»Kunko häntä hoidat?»

»Senkin tähden. Mamman pojan vaimo on miniä.»

»Onko miniä aina hyvä?»

»Ei ole aina. Onhan pahojakin miniöitä.»

»Mutta sinä olet hyvä miniä?»

»Sitä tahtoisin.»

»Kyllä sinä olet hyvä miniä.»

»Sitä en tiedä.»

»Kuka sen tietää?»

»Mamma sen tietää.»

»Eivätkö muut tiedäkään?»

»Hyvin vaikea sanoa.»

»Onko mamma parempi miniä?»

»Mamma on anoppi.»

»Mitä varten anoppi?»

»Kun on antanut poikansa minulle.»

»Minutko?»

»Ei, vaan isän.»

»Mammako sen antoi?»

»Mamma sen tavallaan antoi.»

»Mitä hän sanoi, kun hän antoi isän sinulle?»

»Mitäpä lienee sanonut.»

»Sanoiko, tuossa on isä, ota se?»

»Ehkäpä sanoi.»

»Mitäs sinä sanoit?»

»Ehkä sanoin: Kiitos.»

»Niin pitääkin», arveli Pentti. »Kiittää pitää. Sinä sait isän. Jos ei mamma olisi antanut, ei olisi hyvä ollutkaan. Minulla ei olisi isää.»

»Mutta ehkä ei sinua olisikaan.»

»Mitenkä niin, äiti? Mitenkä niin? Olisin minä ollut. Minä olisin ollut. Ilman isää vain. Nyt on mukava, kun on isä. Mitä? Ja mamma sen antoi.»

»Siksi pitää mammalle olla aina kohtelias ja hyvä. Muista se.»

»Muistatko sinä?»

»Minä koetan muistaa.»

»Koetan minäkin muistaa. Minä olen miniä.»

»Poika ei ole miniä.»

»Minä olen kuitenkin. Jos olen kohtelias ja hyvä mammalle. Ja olen. 'Mamma on taas virkeä', sanoin minä. Niin jokainen sanoo, vaikka mamma on väsynyt ja mamma varmasti kohta kuolee, eikö kuole?»

»Jokainen kuolemme.»

»Mutta kohta?»

»Näistä asioista ei kukaan mitään tiedä.»

»Mistä sitten tietää?»

»Monesta muusta.»

»Tietääkö monesta varmasti?»

»Tietää.»

»Tietääkö moni nuori poika, että miniä on hyvä? Eipä tiedä.»

»Ei tiedä.»

»Mutta voi miniä olla paha?»

»Ei niitä ole pahoja.»

»Mutta äsken sanoit.»

»Taisinpa erehtyä.»

»Kukaan ei ilkeä olla paha sellaiselle, joka kohta kuolee, niinkö? Eikä ilkeä olla paha sellaiselle, joka on lainannut poikansa.»

»Mitä lainannut?»

»Lainannut isäksi poikansa. Niinkuin sinä sanoit.»

»Sanoin: antanut poikansa.»

»Niin, antanut poikansa. Että poika — niin — mitä varten hän antoi poikansa, äiti?»

»Että poika elättää perheen.»

»Niin. Kun minä olen poika, elätänkö minä perheen?»

»Toivottavasti elätät kerta perheen.»

»En minä elätä. Minua, äiti, et saa antaa.»

»Mutta miniälle —»

»Ei, ei miniälle.»

»Kerta isona?»

»Ei, ei milloinkaan. Ethän anna?»

»Koetan vastustaa.»

»Koeta varmasti. Koetatko?»

»Koetan.»

»Miniä varmasti on paha.»

»Oli sovittu, että miniä on hyvä.»

»Ei voi olla hyvä. Hän vie toisen lapsen. Ja minut jos ottaa, en lähde.»

»Ei kukaan ota sinua.»

»Ethän anna minua miniälle?»

»En anna.»

»Onko varma?»

»On varma. Ellet itse tahdo, en anna pois.»

»En tahdo. En lähde.»

»Katsos, älä pelkää. Älä purista äidin kättä nyt. Kukaan ei sinua vie pois. Miniää ei ole, ei lähelläkään.»

»Varma olen, äiti, etteivät ne osaa kiittää, miniät, näetkös.»

»Osaavat.»

»Eivät osaa. Sinä vain osaat. Vieraat ovat hyvin tuhmia. Eivät ne lahjasta välitä. Sanovat 'hyvin tuhman pojan antoi'. Ja sanovat, että äiti sillä oli tuhma, eivätkä ne kiitä sinua milloinkaan, eivätkä onnittele nimipäivänä, ja jos sinä olet köyhä, eivät ne leipää tuo.»

»Enhän minä ole köyhä.»

»Jos tulet köyhäksi, kun maksat kaikki meidän koulut ja muut. Köyhäksi tulet, eivätkä ne sinusta välitä, ei kukaan hoida sinua ja poika on vanki, eikä sitä lasketa sinun luoksesi. Mutta salaa minä tulen, minä karkaan, minä juoksen ja jätän miniät ja äidin luokse minä tulen. Oman äitini.»

»Ei ole ollenkaan kysymys nyt miniästä, älä pelkää.»

»En pelkää, jos et sinä pelkää.»

»En pelkää. Poikaa en anna vieraille.»

»Kenellekäs sitten?»

»Sille, joka on oma.»

»Oma, oma? Sinä olet oma.»

»Olen.»

»Minä olen sinun, enkä miniän. Jos miniät tulevat, arvaa mitä teen.»

»No?»

»Lähden Afrikkaan. Sinne vien sinut. Siellä on hyvä olla. Ja kerta sitä lähdettiin, hei vain.»

»Minne jää oma maa?»

»Niin, isänmaalla ei ole sitten poikaa. No, ne miniät. Katso, käydään sitten siellä vain. Vähä paossa. Että miniä ei löydä. Ei milloinkaan, ei kukaan voi pahuutta sietää. Ei kukaan saa ottaa äidiltä poikaa. Että on vain äiti ja poika, eikä muuta, ei muuta, vain äiti ja poika, ja maailma muu — no, olkoon se miniän vaikka.»

LAIVA

»Äiti, äiti, tulehan tänne, joudu, joudu», hätäili Jussi.

»Mikä on hätänä, lapseni?»

»On oikein tärkeitä asioita pohdittavana.»

»Vai tärkeitä.»

»Etkö voisi kiirehtiä?»

»Koetetaan. Odotahan, saadaan illallispuuro mukaan.»

»Ei me nyt illallisesta. Syöminen oli hauskaa lapsena, mutta ei nyt.»

»Vai ei enää. Ettekö olekaan lapsia enää?»

»Ei. Äitihän unohtaa, yhdeksän vuoden vanhoina ei olla lapsia enää, niinhän sinä sanoit.»

»Taisin sanoa.»

»Ja minä olen yhdeksän vuoden vanha, enkös ole?»

»Kohta olet.»

»Mutta jos äitiä huvittaa, jos on sinusta parempi, että olen lapsi, niin olkoon vielä tänä päivänä — jos tulet meidän huoneeseen pian.»

»Älä vedä kädestäni niin hirveästi, maito läikkyy.»

»Kas niin. Istu tuohon omalle paikallesi ja kuuntele. Kyllä me tuo puuro syödään puhellessa.»

»Kuuntelen.»

»Älä vain ole kuuntelevinasi, ymmärräthän.»

»Ymmärrän. Olen pelkkää uteliaisuutta koko ihminen.»

»Ahaa. Se on hyvä. Nyt on äiti utelias.»

»Juttele nyt siis.»

»Me olimme ajatelleet, Lassi ja minä, ostaa laivan.»

»Ahaa. Mutta teillähän on entinen laiva.»

»Leikkilaiva. Tuo 'Onni'. Mutta älä nyt luule, että leikkilaivasta on kysymys.»

»Eikö?»

»Oikean, oikean laivan ostamme nyt.»

»Ahaa!»

»Sellaisen, jossa on koneet ja kaikki.»

»Oikean, käyvän leikkilaivan siis?»

»Ei — ehei! Aikaihmisten laivan. Oikean merenkyntäjän!»

»Ahaa! Sepä olisi. Ja mitä te sillä laivalla tekisitte?»

»Meidän pitäisi tulla rikkaiksi.»

»Ahaa!»

»Niin, kyllä äiti arvaakin, oikeiksi miljo- tahi vaikka tiljonääreiksi.»

»Ahaa. Ja onko se niin tärkeätä tuo rikkaus?»

»Sehän on hyvin tärkeätä, jos tahtoo olla rikas, niinkuin me nyt tahdomme.»

»Pitää asiaa ajatella.»

»Se on ajateltu jo. Me kun ostamme laivan, sillä se on tehty.»

»Taitaa olla.»

»On.»

»Jaa, jaa —»

»Älä sano noin: 'jaa, jaa'.»

»Ahaa!»

»Äläkä: 'ahaa'. Odotahan, kun kerron ensin kaikki. Luulenpa, että olet tyytyväinen ja sanot: 'kas, poikia'.»

»Miksipä en, miksipä en, jos tuuma on hyvä.»

»Te, isä ja sinä, tuskinpa voisitte laivaa ostaa koko iässänne?»

»Tuskinpa.»

»Noin kunnon laivaa, oikeata merenkyntäjää.»

»Olenpa varma, ettei siitä mitään tulisi.»

»Sitä minäkin. Mutta mitä sanot, jos pojat itse ostavat?»

»Sanon: 'kas, poikia'. Pojasta se polvi muuttuu!»

»Niin se on. Te olette köyhiä. Suutariinkaan ei ollut sinulla rahaa. Se on aikamoista peliä, mitä? Oikeastaan ilkeätä.»

»Sitähän se on. Hyvinkin ilkeätä. Mutta hyvin tavallista. Melkein joka perheessä sellaista sattuu, koska rahapussi kädessä ei tänne juuri monikaan synny.»

»On huomattu kaikki, ymmärretään. Pojat ymmärtävät. Kirjatoukkien elämä on sellaista. Mutta siitä ei raskikaan oikein jutella, tuonkaan isän tähden ei, niin, ja sinun tähtesi vielä vähemmän.»

»Voi varsin hyvin.»

»Sanon vain, että me tiedämme toki perheestä ja isänmaasta paljon, ja raha-asioista enemmän kuin luulettekaan. Kaikki on nähty.»

»Yllätys!»

»Kehitys! Pojat ovat kehittyneitä. Sen vieraskin voi nähdä, jos vain hiljaa istumme. Emme viitsi näyttää

kehitystä. Se sanoi Lassi tänään, että koska ne ovat noin köyhiä isä ja äiti, niin ruvetaanpas me rikastumaan, me pojat! Niin minä kysyin, että mitenkä? Ja se sanoi, että ostetaanpas vaikka laiva.»

»Jahaa!»

»Eikä sillä tehtäisi huvimatkoja, sillä vain ansaitaan.»

»Ja mitenkä?»

»Minä sanon heti. Mutta minä kysyn ensin, luuletko, että isä panisi minulle nimensä vekseliin?»

»No mitenkä?»

»Pariin tahi kolmeen sataantuhanteen? Luuletko, että sillä saa jo laivan, äiti?»

»Eiköhän jonkinlaisen, tuota noin —»

»Että jos isä panisi minulle nimensä sellaiseen vekseliin, äiti — no?»

»Tämähän tulee ihan yllätyksenä.»

»Mutta paneeko, mitä arvelet?»

»Eiköhän, sentään, tuota, kun oikein arvelen, joskus panisikin. Ja otaksutaan niin, ensiksi. Ja voidaanhan, jos joskus sattuu, sitä kysäistäkin.»

»Jos panisi, se olisi perin hyvä.»

»Mistä sinä tuon vekselin keksit?»

»Kuuntelin, kun te puhelitte. Kun se setä, sen yhden tädin setä, oli ostanut talon, mennyt vain pankkiin ja vienyt vekselin ja sinähän itse sanoit minulle, että se on sellainen paperi, jolla saa rahoja.»

»Niin, velaksi.»

»Velaksihan minäkin. Samoin. Samoin.»

»Velka pitää maksaa takaisin.»

»Sen nyt lapsikin ymmärtää. Näes, jos panee pitkät

juhlahousut jalkaansa ja on hyvin vakavan ja kehittyneen näköinen pankissa, eikä naura, vaikka se pankkisetä kujeilisi ja leuan alta kutkuttaisi, kestäisi kaikki kokeet vakavana, mitä, luuletko, että se auttaisi?»

»Ehkäpä.»

»Minä luulen, että se auttaa varmasti. Viime vuonna kasvoin liki viisi senttiä. Se oli sentään hyvä saavutus. Niistä on nyt hyötyä. Ja jos ei muu auta, niin minä ajattelen, että kukahan varasti sen minun potkupalloni, ja tulen siitä surulliseksi. Synti tekee surulliseksi, jos sitä kovasti ajattelee. Ja jos ei sekään auta, eikä suru tule, niin minä ajattelen sitä Spartan poikaa, jolta kettu söi keuhkot.»

»Tuskinpa tarvitsee mennä niin pitkälle, että Spartaan asti. Eivät ne taida siellä kujeillakaan pankissa, pelkään.»

»Eivätkö juoksupoikien kanssakaan, eivätkö?»

»Eivät.»

»Sen parempi. Silloin pysyn minä vakavana varmaan. Vakavana näyttää ihminen vanhemmalta ja kissa ja koirakin. Ehkäpä luulevat minua aikamieheksi, ja luulevatkin. Jos minä vielä voisin lainata isän prillejä? No, ei kai sentään, silloin minua naurattaisi. Mutta sinäkin sanoit minua joskus luulevasi aikamieheksi, etkö sanonut?»

»Taisinpa sanoa. Kaikkeahan sitä, milloin mitäkin, sanomaankin erehtyy.»

»Äläpäs nyt peruuttele. Sanoit: 'aikamieheni'! Ja näes, katsos, kun se laiva meillä sitten on, arvaas äiti, lähdemmekö merille.»

»Tietysti lähdette.»

»Vaan hetikö, mitä?»

»Tottahan.»

»Arvasin, sinä erehdyt. Emme lähdekään, me vuokraamme sen ensin muille. Ei äidin tarvitse peljätä, että me äiti jätettäisiin. Ei. Mielenmalttia vain. Mutta jos äidillä ei ole mitään sitä vastaan, niin poishan ne nämä pojat purjehtivat! Ja mepä kun tuomme hedelmiä maahan! On sitten omenoita, päärynöitä ja jos vaikka mitä ja jos kuinka paljon. Saat sitten syödä ja isä saa myös, laivanruumasta suoraan, emmekä me sano, että 'muistakaa, pojat, ettei kylässä saa noin paljon ottaa'. Ottakaa vain jos kuinka paljon. Tietysti äidille on vielä oma paketti Afrikasta ihan. Ja siinä on, arvaapas: ananas keskellä ja viinirypäleitä ympärillä ja sellaisia hedelmiä, joiden nimiä äiti ei tietäisi edes. Ja minä tuon sinulle vielä elefantin hampaan ja strutsin munan ja pienen pienen laululinnun. Mitä? Eikö se ole äidistä hauskaa, mitä?»

»On, hauskaa se on.»

»Ja ostan sieltä sinulle uuden laukun, sellaisen, josta rahat eivät lähdekään vierimään.»

»Hauskaa. Siinäkö minä niitä suuria rahoja säilytän sitten?»

»Siinä. Ja sitten kun me toiselle matkalle lähtisimme, ei äidillä olisi mitään huolta. Pikku lintu se vain laulelisi. Pieni ystävä, näetkös. Eikä äidille tulisi ikävä meitä.»

»Ehkäpä ei.»

»Ja mekin tietäisimme, että siellä kotona on äiti, joka

meitä odottaa, ja lintu, joka äidille laulelee. Mutta koiria ei saa laskea sen luokse eikä kissoja. Kissa on julma, se voisi sen syödä.»

»Ei äiti antaisi, ei kissa saisi likellekään tulla.»

»Muista vain se.»

»Minä muistan. Minä vartioin sitä ja syötän sitä uskollisesti koko ajan, kun pojat purjehtivat kaukaisilla merillä.»

»Se pikku toveri, äidin toveri!»

»Se on suloinen!»

»Paljon parempi toverina kuin vallattomat pojat, eikö ole?»

»Ei sentään.»

»Mutta kun se visertää sinulle, ajattele, mitä luulet sen visertävän? Lauluja ihan.»

»Se kertoisi niistä maista, joihin pojat purjehtivat rikkautta etsimään.»

»Ja löytämään. Miten sinä olet onnellinen sitten!»

»Minähän olen onnellinen jo nyt. Juuri nyt. Rikkauttahan meillä on jo nyt, juuri nyt. Ja laiva, sinun laivasi, eikös se ole tehnyt koematkansa jo?»

»Mitenkä niin?»

»Johan se purjehti äsken.»

»Mikä laiva?»

»'Hyvä tahto' oli sen nimi. Ja satamat olivat sydän ja sydän. Tänne satamaan on tullut laivasi juuri. Äsken kuulin linnun lauluakin jo. Mutta nytpä et ymmärrä minua, varmasti et.»

»Ymmärränpäs. On, sanon hiljaa: — rakkaus. Mutta rakkaus on salaisuus. Siitä ei saa puhua.»

»Ei, satu särkyy.»

»Mutta minun laivani ei ole satulaiva eikä minun pikkulintuni ole satulintu. Ne ovat. Minä näen ne.»

»Siksipä ne satamaan saapuvatkin.»

»Laiva, minun laivani, katsos kun saapuu satamaan, sytkyt, sytkyt, näetkö, näetkö? Se on minun uljas laivani! Hurraa!»

IHME

— Äiti.

— Mitä, kultaseni?

— Nyt meillä on ihme tapahtunut.

— No?

— Hevonen oli koulussa.

— Vai hevonen.

— Niin. Etkö ihmettele?

— Ihmettelen.

— Ja oikea maalaishevonen, oikea Polle, ei tuhma ajurinhevonen, oikea maalaishajuinen hevonen.

— Olihan se.

— Vahtimestarin puolelle oli tullut maalainen, ei mikään vain maalaisen näköinen, vaan oikea maalaisen hajuinen. Pojat kiipesivät kärreihin ja haistelivat sen tavaroita ja sanoivat, että oikeita ovat, ihan maalaistavaroita, väärentämättömiä. Sellainen riemu, äiti.

— Olipa se.

— Jos kävisikin koulussa joka päivä maalainen edes haisteltavana, sehän olisi oikea paikka sitten. — No, Veikko juoksi hakemassa heiniä sille puistosta ja sillä aikaa kello soi ja arvaa sen opettajan, eihän se leikkiä ymmärrä, mutta hevonen oli hyvin iloinen.

— Mistä sen tiesit?

— Minä jäin hevosen taakse Veikkoa odottamaan, kun kello soi.

— No?

— Ja annoin sille eväsvoileipäni ja kun ei muita ollut — sitä minä odotinkin — niin minä puhelin sille oikein kaverillisesti ja nousin tikapuulle ja panin nenäni sen nenään kiinni ja pitelin sitä kaulasta ja sanoin, että tokkos tiedät, miten täällä lapsia kiusataan, täällä kaupungissa — tämä nyt on koulu, sanoin, ja se puikkelo herra on rehtori, sanoin, ja ruotsissa sain minä kakkosen ja olipa siinä häpeätä kerraksensa, näes, kaveri—ja minä taputin sitä — aikamoinen häpeä, ja jos on täällä paha, saa muikkarin, ja kohta minulla on rekka. — Sen silmä oli suuri ja kaunis — ihan kuin taivas, ja minä unohduin katsomaan sitä ja se hörisi minulle ja Veikko tuli ja toi kaksi kourallista tuoreita heiniä. — »Otetaan muistoksi näitä tuoksuvaisia maalaisheiniä kärrin pohjalta ja viedään kotiin, ne haisevat niin hyvältä.» — »Otetaan», sanoi Veikko, ja me kiipesimme kärriin ja tuskin oli heinät saatu, tulee reksi ja huutaa meille ja me juoksimme sisään. Sehän oli unohtunut koko koulu siinä ja olikin tunti jo, voi turkanen, ja sekös torui —

— Kuka?

— Reksipä tietysti. Ja huusi: »Mitä teillä on käsissä?» — »Maalaisheiniä», sanoin minä. — »Varastatte niitä!» — »Ei. Veikko antoi tuoreita hevoselle sijaan.» — »Viekää pois, viekää pois.» — Ja me saimme muikkarit molemmat ja minä sain yhden vielä lisää heinistä — älä ole pahoillasi, äiti, nyt on minulla rekka. Veikko

sanoi, että se ei ole oikein rehellinen rekka, koska hänelle oli siitä puolet tuleva, hän keksi heinäjutun, vaan minä sanoin, että mitäs olet pikkumainen, näissä tällaisissa ei saa olla pikkumainen, ja Veikko myönsi, että minulla on rehellinen rekka, luokan enimmät muistutukset. — Siitä oli se hyvä, että sain mennä vielä ulos viemään niitä heiniä pois. Ja olin ottanut kärreiltä yhden kauniin korren sinulle ja se unohtui taskuun. Tässä se on sinulle, äiti, eikö se ole kaunis?

YHTEINEN HEVONEN

— Nukutko, isoäiti?

— Enhän toki, kultaseni.

— Sinulla olivat silmät kiinni, väsyttikö sinua?

— Eihän toki, kultaseni.

— Minua se peloitti.

— Ja miksi, kultaseni?

— Luulin, että sinä olit kuollut. Niin sinä nukut kerta, ajattelin.

— Niinpä kai nukun. Mutta sehän ei ole paha, eihän?

— Se on paha. Minä, näetkös, minä —

— Ymmärrän —

— En koskaan, en koskaan olisi iloinen. Miksi silmäluomesi ovat niin raskaat, isoäiti, ja tahtovat mennä kiinni, miksi?

— Niitä kai kuitenkin nukuttaa.

— Siksikö myös kynä putoaa kädestäsi, siksikö?

— Siksi kai.

— Mutta sinun piirtämäsi hevonen on parempi kuin minun piirtämäni hevonen.

— Tokkohan vain. Sinun hevosessasi on eloa. Se

on nuori, katsos, se lähtee. Onko mitään estettä sen juoksulle?

— Se lähtee. Vaikka maailman ääriin se kiitäisi. Ethän ole pahoillasi, että se on minun hevoseni, ethän?

— Enhän toki. Minähän sitä taputan, minä sitä ruokin, sehän on yhteinen, kun se on sinun, annathan olla niin?

— Annan. Sen sinulle kokonaan annan. Katso, nythän sinä olet iloinen. Iloitsetko minun lahjastani niin, isoäiti?

— Ah, parempaa lahjaa en ole koskaan saanut. Kun sinä tahdot, että meillä on yhteinen hevonen. Sinä ja minä — kultaseni.

— Mutta sinun silmäsi täyttyvät kyynelillä.

— Ehkä tuulee.

— Mitä minä teen, isoäiti, että tuulta ei enää tulisi?

— Anna samoin, jollekulle jotakin. Annat jollekulle jotakin. Kun isoäiti on poissa —

— Missä sinä olet, missä —?

— Tarkoitan, jos en piirustakaan aina, niin piirusta sinä. Pysyyhän kynä lujasti kädessäsi. Noin. Se pysyy. Mikä tahansa työase pysyy kädessäsi kohta. Näytähän.

— Voimaa, mitä?

— Kohta on voimaa.

— Sitäkö tarkoitat?

— Sitä.

— Olethan siis iloinen siitä —?

— Olen. Olen iloinen, oma kultaseni. Tee sinä paremmin kuin minä. Kaikki, kaikki.

III

VALLE

(Katkelma)

I luku

Mamman ja pojan keskustelu.

»Perkeleen perkele», sanoi poika harmistuneena.

»Mitä puhetta tuo on olevinaan?» kysyi mamma.

»Se on vastaus mammalle, mitäs mamma roskia puhuu. Minä naimaan, milloin mamma on sellaista päähänsä saanut?»

»Kun sinä olit pieni, tiesin jo silloin, että kerta sinut oli naitettava. Ja nyt sinä olet jo viisikolmattavuotias ja mestari.»

»Perkeleen perkele», se tuli jo paljon lauhemmin, vaikkei se kiivaasti alussakaan tullut, sillä Grönqvistin Valle ei ollut häijy eikä kiivas eikä ilennyt olla turski omalle mammalleen. Mutta naimaan — perkeleen perkele, siitä ei tullut mitään.

»Onhan tässä ikää toisen kerran ajatella asiata vielä. Parinkymmenen vuoden perästä, jos mamma muistuttaa tuosta.»

»Ei, lapsi, se on jo päätetty ja odota, minä kerron miksi.»

Mamma meni kaapille, otti viinapullon ja kahvikupin, kaatoi siihen ryypyn ja antoi pojalle. Jo viikolla hän oli nähnyt, että pojan mieli teki juomaan. Mamma haetutti viinaa anniskelusta salaa, hän ei ollut vielä milloinkaan sitä ennen tehnyt (vaan mitä ei oman poikansa tähden tehnyt?), ja päätti, että nyt sen piti tapahtua. Valle oli naitettava. Yöllä puhui hän hiljaa papalle asiasta. Ukkopappa suostui. Sanoipa, että olisi pojalle onni, jos joku hullu hänet narrautuisi ottamaan. Ja sanoi, että jos saisi jostakin vanhan, ilkeän leskiakan, olisi parahiksi. Sellainen patajuoppo poikana. Mutta että nuorta ei pitäisi narrata, sukua jos tekevät, niin perkele heidät perii kaikki.

»Älä tuossa noidu.» Ukkopapan perkeleet ne olivat toista lajia, ei niitä Vallen pieniä viattomia enää, joilla melkein oli vaaleanpunaiset siivet ja jotka punastuivat ihmisilmoille tuloansa ja rohkeuttansa.

Ja koko aamun oli mamma nyt vahtinut tavatakseen Vallen kahdenkesken. Ja kun Valle tuli verstaasta sisään kaljaa hakemaan, kävi mamma asiaan suoraan käsiksi ja sai tuon vähän perustellun vastauksen.

Kun Valle oli tuon oikein mamman kädellä kaadetun ryypyn ryypännyt ja pyyhkinyt kädellä suutaan, kysyi hän varmuudeksi vielä:

»Mutta ihanko totta?»

Mamma: »Ihan totta.»

»Mutta miksi mamma sitä tahtoo?»

»Se näet on ihmisten menettely.»

»Sepä on outo.»

»Kun siihen on kerta mennyt, sitä ei enää ajattele.»

»Luuleeko mamma niin?»

»Tottahan tiedän omasta kokemuksesta. Sitten on outoa, jos niin ei olisi.»

»Ai peijakas! Mamma ei nyt pappaa olisi tarvinnut, perkeleen ukkoa.»

»Vähät, ukko kuin ukko. Ja huonommin voisi käydä.»

»Mamma on hieno vain, ei nurise koskaan. Papan kujeet minä tunnen. Sillä on toinen —»

»Maailman meno vain.»

»Harmittaa mamman puolesta. Mamma on sairaalloinen.»

»Siksipä, siksipä — no, sinä siksikin nait.»

»Jos mamma armahtaisi, vuoden vaikka.»

»Sinä vain juot ja juot, se ei siitänsä parane. Kun on joku, joka sinut sitoo.»

»Mikä minut sitoo?»

»Koti ja vaimo.»

»Vaimo — joku vieras. Tarkoittaako mamma, että vieras sitoo minut? Kun ei mamma, oma mamma sitä voi —»

»No, anna olla. Minä vastaan kaikesta.»

»Jos mamma vastaa.»

»Vastaan.»

»Vaan jos minä en kotiin tule, kun on siellä vieras—»

»Et millään elä muuallakaan — teet papan verstaassa työtä, ja katsos, pappa elättää sinun perheesi. Papan

rahat menevät nyt laitakaupungille —. Pappa on voimissaan vielä vastaamaan perheestäsi.»

»Sepä aatos —»

»Näetkös.»

»Nerokas mamma. Ja mamma kaikesta vastaa?»

»Vastaan.»

»Vaikka perhettä tulisi kuin santaa merenrannalla?»

»Siksipä — siksipä —»

»Mutta kukas peeveli minut ottaa?»

»Minulla on jo.»

»Sekin?»

»Sekin.»

»Eläköön.» Valle ryyppää pitkän ryypyn mammansa kädestä taas. »Ja nyt mamma antaa minulle vähän rahaa.»

»En, poikaseni, nyt.»

»Rahan edestä nain.»

»Ensi viikolla saat. Kun on kuulutettu.»

»Se on viekkautta.»

»Se on rehellinen kauppa. Annan viisikymmentä markkaa.»

»Sata.»

»Ei sataa, juot koko viikon.»

»Sadalla, eihän toki. En suostu ilman sataa.»

»Saat sata ensi maanantaina kuulutuksen perästä. Mutta sitten kirjoitat sinä kosimiskirjeen.»

»Peeveli. Minkälainen morsian?»

»Se on tanakka tyttö.»

»Mamma tuntee sen?»

»Se on se Liena Töppönen.»

»En tunne neitosta.»

»Se paksu, joka oli kasakkana mummon hautajaisissa.»

»En muista — en hautajaisissa katsele naisväkeä.»

»Katselet lasia.»

»Ettei se peloita?»

»Luota sinä mammaan.»

»Minä luotan mammaan.»

»Sillä on paksu tukka, olihan se täällä sahtia panemassa.»

»Kun ei ole ymmärtänyt sillä silmällä katsella, että muistaisi.»

»Sano, että kun viini miehen villitsee. Tuossa on paperi, siinä kirjoitat kirjeen, kosit, minä toimitan sen perille.»

»Mutta jos neito ei osaa lukea kirjettä?»

»Minulla on viejä, joka osaa kirjoituskirjaimet lukea.»

»Kuka on mamman sanansaattaja?»

»Rosliinska, hän odottaa kamarissa.»

»Vai niin, mamma menee vain sinne.»

»En mene, ennenkuin kirje on valmis. Sinä karkaat.»

»Mitä mamma minusta luuleekaan. Tässä istun ja kirjoitan.»

»Tässä odotan. En katso, kirjoita mitä tahdot, kunhan asian kirjoitat.»

»Kirjoitan. Ja mamma muistaa sen sata. Kirje maksaa sata markkaa. Mutta mikä olikaan sen nimi?»

»Liena, Liena Töppönen.»

»Ai perhana. Liena, se on minun vaimoni nimi, vai mitä?»

»Niin. Se on sinun vaimosi.»

»Ei mamma sano, että vaimo, jonka Jumala on minulle säätänyt ja mamma päättänyt.»

»En sano muuta kuin kiirehdi, että pääsen Rosliinskalle kahvit viemään.»

»Tietysti, mamma.»

II luku

Mamman ja pojan ajatukset.

Mamma nosti leveän keinutuolin siltapalkeille niin, että voi kiikkua siltaliitteissä nytkähtelemättä, ja vahti Vallea. Oli tultu nyt siihen, jota hän oli kauan Vallellensa suunnitellut. Kun ei Valle välittänyt kunniasta, ei maineesta, ei asemasta, ei rahasta, ei naisista, ei opista, oli tehtävä petos. Jos ei hän siitä paremmaksi tullut, ei pahemmaksikaan voinut tulla. Saipa sitten nähdä lapsenlapset. Ja tiesipä, jos heistä jotakin tulisi. Vaikka piispoiksi kelpaisivat.

Siinä nytkähti mamma Grönqvistin tuolinjalka siltapalkkiliitokseen. Piispoiksi. Vanhana porvarina ei hän papeista välittänyt. Hän ei uskonut Jumalaan eikä perkeleeseen. Hänet oli niin monesti parkittu tällä matoisella matkallansa. Piru tiesi, mitä kaikkea oli vielä jäljellä, ennenkuin nenä töllötti taivasta kohti. Yksi vain oli poikakin, vaan sellainen heittiö maailman silmillä katsoen, kelvoton, juoppo, joka toi vain pelkkää surua ja murhetta.

Mutta poika sellainen, joka oli rakas poika, parempi kuin koko maailma. Jos se poika häneltä vietiin, ei maat ei taivaat sitä korvaisi. Ei maailman ruhtinaat häntä vastaisi. Jokin salaisuus siinä luonnolla oli, kun se tällaista totta hänellä palvelutti! No, tämäkö? Tämä Liena ja Lienan lapset. Saipa Liena Töppönen saaliin. Mutta katuikin varmasti ennen kahta viikkoa, petettiin häntä kuin maalaista petti kaupunkilainen tahi työläistä työnantaja, joka omiin tarkoituksiinsa käyttää toisen työn ja vaivan — ei, koko ruumiin ja sielun niine hyvineen. Ähää. Eikä mitään sääliä saanut siinä olla. Jos ei Lienalla ollut, oli Lienan lapsilla hyvä hänen puolestaan olla.

Lienaa ajatteli samaan aikaan myös Valle. Jos ei hän Lienan tielle tullut, niin eiköhän ukkopaha härskinyt ja mamma itse, joka ei sietänyt vierasta. Ja sellaista kuin Lienaa, joka oli kuin palkoillinen. Sellaisen se hänelle nyt otti. Hänen puolestaan ihminen kuin ihminen, parempi vielä, että oli palkoillinen, mutta miten mamman itsensä puolesta lienee. Hän oli porvarisrouva ja kaupunkilaisemäntä, hän oli käynyt rouvasväen koulut ja muut, ennenkuin makkarantekijälle meni. Peeveliste sekin, ottaa makkarantekijä kaupunkilaisneitosen, jolla on talo, sepä oli roskaa! Että hän, röttönen, otti palkoillisen, maalaistytön, se oli toista, vaan että tuo mamma oli ottanut ukkopapan, peeveliste, sen piti sapettaa. Toista oli hänen kohtansa, se oli aina selvillä. Kävi miten kävi, hyvin kävi. Hyvin olisi sekin, jos pois pääsisi vielä pujahtamaan. Vaan ei, siinä istui mamma ja siinä pöydännurkalla oli viina-

kuppi. Että mamma itse antoi hänelle viinat! Viinoittakin hän olisi oman mamman tahdon tehnyt. Ja toista silmää siristäen kuin lapsena ennen ja nauraen kysyi hän varmuuden vuoksi:

»Siinä ei sitten mikään auta?»

»Ei auta.»

Mammaa nauratti. Mahtavana keinui hän ja silmäsi avonaisesta ovesta ulos ja pisti valkean kätensä sormet rinnalle kasimirnuttunsa nappien väliin. Valle ihasteli äitiänsä. Tuollainen rauhallinen nainen, tuollainen mustassa kasimirnutussa ja rannukkaisessa hameessa, joka kulki kesät tohveleissa omalla pienellä pihamaallaan, jonka kasvot olivat rauhalliset ja kauniit, tukka kiiltävän musta ja sileä, joka tunsi ihmiset ja tiesi, mitä tahtoi. Sehän oli hänen kohtalonsa. Sepä häpeä, jos hän häntä vastustaisi.

Eikö ollut päiväkin kuin kihlajaispäivä. Kuuma kesäinen päivä tulvi avonaisesta ikkunasta sisään. Piha loisti parhaassa ruohossaan. Valkeina välähtelivät pihakoivujen lehdet. Ja tässä kadunpuoleisella ikkunalla kukkivat mamman palssamit juuri. Ja katukivet punersivat vastapäisellä rotuaarilla. Ihmeestipä ne punersivat kuin kukat, ja pahvikatto vastapäätä kiilsi ja loisti uudessa tervassaan. Pääsisi Roten kanssa saareen, hyviä eväitä venheeseen ja voisi riemuita tästä luomakunnasta. Kun nyt kirjoitti, mitä mamma tahtoi, ensi viikolla saikin. Jos satoi, voi mennä Ahosen saunalle.

Nämä ajatukset kiersivät Vallen päässä houkuttelevina, ja toivehikkain mielin piirsi hän:

»Liena liru
Nythän on piru
Kun naida pitää
Että suku itää.
Vaan mistä saada vaimo
Joka olisi kylliksi kaino.
Tälle löylyn lyömälle
Ja viinan syömälle.
Jos tahdot omaksi kullaksi
Niin pistetään kahvipullaksi.

Lähetä vastaus heti niin mamma laittaa kuuliaiset ja häät.»

Valle ei pannut mitään nimeä alle, taittoi kirjeen ja pisti sen suulakalla kiinni ja piirsi monin koukeroin päälle: »Kunnioitettava nuori neito Liena Töppönen omaan käteen. Tärkeä.» Sitten ojensi hän sen mammalle.

»Tuliko asia suorasti esitetyksi?»

»Suorasti ja ilman virnistystä.»

»Siitäpä nähdään, tuleeko hän tänä iltana tänne.»

»Tänä iltanako jo?»

»Nyt — torstai. Huomenna menette kuulutusta pappilaan viemään ja pyhäiltana on kuuliaiset.»

»Ai-ai, mamma!»

»Kun se on tehty, niin se on tehty.»

»Eikä sitä tekemättömäksi mikään tee.»

»Nyt saat mennä verstaaseen.»

»Vai saan. Tulinkin sahtia juomaan. Jos sen tiesin —»

»Sano papalle, että ei tarvitse tulla ylös kahville.

Minä lähetän Kaisan tuomaan kahvit verstaanseinuspenkille.»

»Sanotaan.»

Hikeä otsastaan pyyhkien meni Valle ulos salista. Mamma avasi kamarin oven ja sanoi odottavalle Rosliinskalle:

»Tulkaa nyt tänne kiikkumaan, niin ryypätään kahvit. Minulla on kirje jo kädessäni. Rosliinska antaa sen vain Lienalle.»

»Kyllä, rouva, kyllä se nyt selviää.»

»Rosliinska istuu tuohon kiikkutuoliin, minä lähetän Kaisan paakariin.»

»Ei toki kiikkutuoliin, rouva. Rouva istuu vain itse.»

Mamma kaivoi suuren säämyskäkukkaron taskustansa ja luki hopeat ja vasket, jotka vei Kaisalle kyökkitupaan leivän hakua varten. Rosliinska oli istuutunut oven suuhun sohvanvierustuolille, istui siinä hyvillänsä kädet ristissä ja pyöritteli peukaloitansa.

Vahvan kahvin ihana tuoksu levisi ovenavauksesta saliin. Mamma kulki piirongin luo, kaivoi taskustansa avaimet, avasi lahvin ja otti salalaatikosta kaksi kymmenmarkkasta, jotka antoi Rosliinskalle, puhemiehelle.

»Rosliinska puhuu asian niin kuin se on. Minkälainen on mies, minkälainen on talo. Jos antaa myöntävän vastauksen —»

»Myöntävän toki.»

»Ei sitä tiedä.»

»Antaa, kyllä Rosliinska tietää. Ei tämä ole Rosliinska, jos ei sitä tiedä.»

»Vapaampi on Lienan olla itsellisenä kuin miehelässä.»

»Ei niin, ettei Liena itsellisenä tulisi toimeen, tekevä ihminen se on.»

»Näinhän tuon hautajaisissa. Sellaisen sahtitynnörin kun kahmasi syliinsä ja nosti kuin mies.»

»Ja nytkin on sitä kysytty moneen paikkaan. Vaan kun kankaan aloitti, sanoi, että nyt lopetetaan tuo kangas.»

»Mitä kangasta se on?»

»Kettusen emännälle pyyheliinoja vain.»

»Kylässäkö ne nyt pyyheliinansa kudottavat? Saa Rosliinska lopettaa kankaan. Jos kuuliaiset tulee ja häät, on työtä täällä.»

»Minä sanon.»

»Ja jos myöntyy, heti tulkoon tänne.»

»Minä tuon tänä iltana jo.»

»Vaan jos ei myönny, tulkoon kasakaksi, niin perehtyy taloon.»

»Ei myönny! Mikä töppönen se olisi, ettei myöntyisi. Järkevä ihminen se on Liena. Ei olisi kaupunkiinkaan tullut, vaan väkisin palvelukseensa toivat. Eikä olisi paikkaansa jättänyt, vaan oli se Virnasen leski, joka hommasi sitä maalaissuutari Mattis-vainaalle. Asia oli jo puhuttu. Lienan piti köyriltä Mattiselle mennä. Ja eikös satuta, että Mattisen tapaa tapaturma. Hirsi poksahtaa päähän. Siihen mies tupertuu. Ei ole vihkituoliin menijäksi. Ja se oli sen lorun loppu. Viisi alaikäistä lasta jäi isättömäksi. Olisipa siinä Lienalla ollut soutamista. Kuudes niistä oli edellisenä kesänä

hukkunut. Kun Mattinen oli saanut järvestä sen ylös, oli piiskannut ja sanonut: 'pakkokos sinun oli järveen hukkua', sanoivat.»

»Vai sanoi. Suriko se Liena sulhasen kuolemaa?»

»Mitenkä se sitä suri. Kiittää Luojaa vain, se on tietty, eikä ollut kuulevinaankaan, kun Mattista mainittiin. Lienee vähän harmittanut se, kun työriitingeistään jäi. Vaan eipä ole tarvinnut valittaa työnpuutetta. Olen vienyt Lienan kasakaksi joka taloon, jossa olen itsekin ollut. Nyt, kun voimat pettävät, niin niin, aikahan se kohta minut jättää, niin olen ajatellut, että neuvon jollekin työt, että on joku, joka minunkin tehtäväni perii.»

»Kyllä onkin saanut Rosliinska lähteä.»

»On saanut lähteä. Monen häissä, monen hautajaisissa on oltu.»

»Rosliinska se minutkin matkalleni varustaa.»

»Minä — ei, eihän toki rouvaa. Jos lienee Liena se, se on toista, ei, ei Rosliinska tule rouvan hautajaisiin, vaikka on häissä ollut ja ristiäisrinkelit tehnyt, ei, ei lähde Rosliinska siihen urakkaan enää. Rouva on viidenkymmenen. Ai ai, mikä ikä se on?»

»Rosliinska on kuudenkymmenenviiden.»

»Ei, pankaa rouva kymmenen vuotta lisää, niin se suunnilleen sattuu. Mammavainaanne, se vanha rouva, levätköön rauhassa vain autuaana siellä, hän kaasi minulle aina ryypyn ja sanoi, että Rosliinska katsoo nyt sitten vain hänen hautajaisissaan, näet, ettei viina kesken lopu ja että jokaisen vatsa on täydempi kuin puhallettu rakko, antaa niin, että paikoilleen typerty-

vät. Anna, anna pakanoille, sanoi hän. Kaada lasit täyteen aina, että mieli pysyy virkeänä ja kieli käy.»

»Sitä mammaa.»

»Niinpä se aina sanoi ja naureskeli.»

»Hän kun ei eläessään sietänyt monia ihmisiä, ei voinut pitkälti kestitä.»

»Niin tahtoi kuoltuaan korvata sen.»

»Kun ei tarvinnut olla itsensä läsnä.»

»Muuta kuin arkussa.»

»Se mamma oli sellainen aina. Ivapuheinen.»

»Vaikka oli papin tytär. Tämä talo on ollut pappila ennen.»

»Niinhän se on ollut, mamman vanhusten aikana ja sitä ennen, ennenkuin suuri pappila tehtiin ja tämä mamman papan jälkeen jäi mammalle.»

»Ja sitten joutui rouvalle ja sitten Valle herralle.»

»Lapsille, lapsille.»

»Ei tule Liena tyhjän päälle. Saa talot, mestarit ja herrasmiehen mieheksi.»

»Jos se välittää.»

»Minä syön vanhat saappaat, jos ei välitä, tervaan ne vielä ennen syömistä.»

»Palanpainoksi tarvitsee Rosliinska suuren ryypyn.»

»Ryypytkin tältä elämältä jätän.»

»Se käy hankalaksi pitojen laittajalle.»

»Jopahan joutaisi olla niine ryyppyineen koko matkanteko, vaan eipäs, eipäs Herra sitä tahdo, ei kutsu palvelijaa luoksensa vain.»

»Ehtii siellä olla sielläkin vielä.»

»Vaan, rouva, järjetöntä, järjetöntä.»

»Järjetöntä tietysti, järjetöntä, vaan meidän tehtävämme on peittää sitä ja ylistää tätä.»

»Ja hullua se, ettei tiedä, onko tähän närkästyksissään vai ihastuksissaan. Tästä autuudesta, tästä retuutuksesta, sitä antaa elämän narrata itseään ja mielitellä.»

III luku

Mitä sitten oli tämä elämä? Makkarantekoa vain. Työnnä makkaraa päivät ja yöt, kesät ja talvet. Olikos kenenkään elämä ilettävämpää kuin makkaramaakarin? Hakkaa lihaa, paloita sitä, väännä myllyä kuin hullu. Väännä heille vasikkamakkaraa, keitä teemakkaraa, savusta savussa. Ja ollapas sitten mestari ja arvokas kansalainen. Kun ajatuksessa pyörii olut ja viina. Toista olisi olla olutrykäri tahi viinanpanija. Tämä makkaramaakari jos on kunnollinen, on aasi. Ajatella makkaraa, makkaraa aina. Siinäpä nyt kohtalo ihmiselle, peeveliste, ja paikka mainio, läpi ikänsä huitoa kuin hullu. Samat kattilat aina kiehuu, samat lihapötkyt, samat lihamyllyt tuota ainetta silputa. Mikä oli tämä ihminen, aivan kuin tuo jokin toinenkin elukka. Mutta keinotpa oli keksinyt suukkostansa varten. Mitä, eikö elukka? Sotihan se. Eikö? Soti. Olihan Turkin sota.

Valle katsoi eteensä, häntä epäilytti väitteensä. Hänestä oli luonnotonta kuitenkin se, että ihminen löi ihmistä.

Hän näki repäisevän kirkkaan pihan, vihreine nurmi-

läiskineen, valossa hohtavat puut. Ai, mutta, minkä luonnon oli Luoja luonut, rauhaa ja iloa täynnä. Sydänalaa ihan värisytti. Itketti. Niin hyvä oli ihminen.

Mutta sotihan se.

Eikä sotinut. Soti, soti, vaikka Turkissa vain. Vaan ihmisiähän ne oli sotivat miehetkin.

Valle ajatteli. Tulisi juosten pois poikkeen joukko sotilaita tuohon. Tulisi joukko toiselta puolen vastaan. Heittäisivät toisiansa aseilla. Tässä Luojan kirkkaudessa. Tässä järjessä ollen. Ei, peeveliste. Se ei ollut mahdollista.

Ja ne makkaransyöjät, teeskentelijät, tyhmyrit sen tekivät. Ja niiden kasvattajat ja johtajat eivät nousseet yksikään kieltämään.

Tämä kansa saisi olla ilman makkaraa. Se heille makkaraa vääntäköön. Sitä ei häpeämättä tehnyt ei ukko mustilainenkaan.

Ja harjoittaa tässä sitten yhteenkuuluvaisuutta. Ja jonkun Liena Töppösen kanssa. Se oli kaiken kruunu.

IV luku

Mikä oli ollessa onnellinen, kun vaimo ei lyönyt eikä tukistanut, antoi vähän syödä ja vähän juoda. Silmiä ei voinut puhkaista eikä kuuloa viedä. No, oli onnellinen olo, näki maailman, ajatteli, liikkui, kulutti ruumiin nuoruudessa, vanheni vapaudessa.

Oliko hänellä enempää nytkään kuin maailma silmissä, korvissa, maailma yksinäisyydessä?

Olihan naisia, joilla oli tunteet vain kukkasille tahi rakkaus omaan kissaan, tahi äitejä, joille oli vain omat lapset, tahi tyttöjä, jotka kuolivat neitsyelliseen kodinrakkauteen, tahi sotilaita, joille oli vain oma maa ja tyhmyys, valtiomiehiä, joille oli vain ylin oma itse — eikö vapaa makkarantekijä, joka ei kaivannut onnea, ei mitään, ollut yhdenarvoinen? Ne ylenkatsoivat häntä hänen virheittensä tähden. Se olkoon heille suotu. Olkoot hyvät, peeveliste. Hyvät? Hyvä eikö ollut hän? Hän ei pyytänyt mitään, ei kunniaa, ei mainetta, ei anastaa keneltäkään mitään. Saaneehan elää, kun on tullut. Jos ei saa, se oli heidän asiansa tehdä tarkempia tilityksiä.

Hän vain eli, eli ja rellesti. Ja eli, tekemällä toisille makkaraa, pötkyä, pötkyä, peeveliste.

Tuossa oli rikkatunkio liiterin vieressä. Isä sanoi: luo se pois. Aurinko oli jo monesti kiertänyt maata, hän ei ollut tullut sitä luoneeksi. Paljon tapahtui, syntyi ja kuoli maailmassa, kun aurinko maan kiersi. Vaan Valle Grönqvistin rikkatunkio siinä seisoi. Maa piteli sitä mielellään. Yhtä mielellään kuin häntäkin. Ei maalla ollut mitään häntä vastaan, ei paheksunut, ei hyveksynyt. Antoi olla, povensa aukaisi, luoksensa veti. Ja kaikkien menneiden kunnia sen poveen mahtui. Siellä isäukon kanssa vierekkäin hörötettiin. Ja saivat lapset ajatella ja makkaransa tehdä.

Ja kun ne pois pyyhkäistiin, ei Vallesta kukaan tiennyt, eikä hänen naimahommistaan. Sellaista pilantekoa. Ja hän sitä tässä epäröi ja ajatteli. Olipa asia. Peeveliste!

Hei aurinko, hei minun suveni, hei korkia elämä, kulje, kulje, piloillasi kuljet, koukertelet. Minä tajusin sinut, veitikka!

Minä tajusin sinut kiiltävän koivunlehden välkkeestä, minä tajusin sinut rikkatunkiosta, minä tajusin sinut jo yhdestä auringonkierrosta. Minulta et pakene näkymättömäksi. Minun silmieni eteen et suomuja aseta. Armas, armas. Sinä nöyryytät minua, kun olen voimaton käsissäsi. Sinä petyt. Minun voimani ei ole teoissa. Mikä olisi maailma, jos niin olisi. Minun voimani on tajunnassasi. Niin lystikästä. Koko tajuntaani sisällän kaiken, mitä maailmassa on, menneen, olemattoman ja tulevan.

Aurinko paahtoi kuin hyvä leivinuuni, höyrysi vain sen käsissä. Paistakoon nyt sisäisesti ja ulkonaisesti. Valaiskoon nyt puolet nekin, jotka eivät vähillä ota valjetakseen.

Nyt on rakkauden aika. Armauden aika. Perkele.

Rakkaus, niin ne sanoivat nuoret tytöt, piian pimpulaiset. Ne sotkivat ja vatkasivat niinkuin pohatat, että ota laarista mitä lajia tahansa. Perkele.

Mutta Liena Töppösen kanssa hänen ei valehdella tarvinnut. Se oli sitä, mitä se oli.

Kun oli naitu, oli naitu. Sillä se oli tehty. Se oli maailman pienin asia.

KUN AVIOLIITTO ON LIIAN PITKÄ

(Katkelma)

Kun suutari Ahasveerus oli ollut onnellisessa avioliitossa kaksikymmentäviisi vuotta, sanoi hän vaimolleen Hilippa-Stiinalle:

»Nyt saa jo riittää tämä avioliitto, tämä on jo liian pitkä. Johan tämä maistuu ihan puulta.»

»Niin mitenkä?» kysyi Hilippa-Stiina.

»Puulta maistuu», sanoi Ahasveerus. »Mene sinä nyt kohtaloasi kohti ja minä menen kohtaloani kohti.»

»Niin mitenkä?» kysyi Hilippa-Stiina. »Mitähän puhunee nyt?»

»Korjata kohtaloaan —»

»Mitenkä tuo olisi korjattavissa?»

»Johan sanoin, mene sinä oikealle, minä menen vasemmalle.»

»No, johan —»

»Erota, erota tässä pitää välillä.»

»Älä puhu syntiä», naurattelihe Hilippa-Stiina, »älä leikilläsikään».

»Eivätkös ne monet —»

»No, herrasväet.»

»Minäpä näytän, että olemme herrasväkeä mekin.»

»Älä. Herrasväet rakastavat. Se on eri juttu.»

»Voinhan sitä minäkin rakastaa.»

»Älä. Jos niinkuin eroaisi, mihinkäs minä joutuisin? Siinä se pykälä.»

»Sinulla olisi vapautesi.»

»Mitäs minä sillä vapaudella?»

»No, sitähän ne kaikki tahtovat.»

»Silläkö sitä eläisi? Olisit puhunut tuollaista kaksikymmentä vuotta sitten. Silloin olin parhaimmillani. Silloin olisi minulla ollut toinen ottaja.»

»Kyllä tiedän, kyllä tiedän.»

»Ihanko sinä nyt ilkeät puhua noin?»

»Paha asia, paha asia, mutta puhua se pitää. Että pääsee irti.»

»Mutta minä?»

»Iän kaikenko minun pitäisi sinua mukanani kuljettaa, ajattele nyt toki.»

»Niin, vanhahan minä olen.»

»Mikä sinut lienee vanhentanutkin?»

»Se tuo ikä.»

»Se se.»

»Ja tuo ainainen säästäminen. Olisi tuon arvannut, ei olisi tyhjää vahingokseen säästänyt. Paha asia.»

»Pahanpuoleinen se nyt on. Mutta sitä on paljon pahaa joka paikassa, etenkin tässä maailmassa.»

»Jos yritettäisiin vain yhdessä olla, eiköhän tuo sopisi?»

»Ei, ei se sovi. Pois se nyt sinut panettaa, usko se.»

»Voi, voi tokkiinsa, mikä piti tulla. Luulin, että elämä

tässä kuluisi. Olin tyytyväinen. Ja tyytyväinen sinäkin olit?»

»Tyytyväinen.»

»Olit ensiluokkainen mies.»

»Olin», naurahteli Ahasveerus. »Ensiluokkainen vaimohan sinä olit — jaa.»

»Niin, koetin olla. Arvelin aina, että kun on noin hyvä mies, on vaimonkin hyvä oltava.»

»Se on oikein.»

»Ei riitaa koskaan.»

»Ei. Silläkö se elämä olisi parempi ollut. Minun kanssani toimeen tulee.»

»Tulee, se piti sanoa. Olenko minäkään sanonut sinulle pahaa sanaa?»

»Et. Ensiluokkainen vaimo.»

»Voi, Ahasveerus-kulta. Ei ole toista sinun tapaistasi tässä maailmassa. Ja mikä tähän nyt tuli?»

»Se, tuota, katsopas, ihan sattuma tuli. Sattuma. Jos et olisi alkanut vaatia sitä, että vietetäänpäs nyt niitä hopeahäitä, ei tätä olisi sattunut.»

»Vai niin. Aina minä syntiä olen pelännyt, vaan tulipas tehdyksi.»

»Sillä vetää päällensä kohtalon. Ja mikä on kohtalo, sanopas.»

»Kohtalo, se on — paha kohtalo.»

»Kohtaloamme emme voi väistää, ähää. Se tulee kuin tulipatsas.»

»Se on paha.»

»Paha. Vaan paljon pahaa sitä saa tehdäkin, ennenkuin pienen hyvän aikaansaa.»

»Mitä?»

»Ei ole tullut tehdyksi pahaa. Ei mitään ole aikaansaatu.»

»Onpa eletty pahaa tekemättäkin.»

»Mutta ei mitään aikaansaatu. Mitäs elämää se sellainen! Se on vapaaehtoista kuolemaa. Naputa kenkää, naputa kenkää. Syö, nuku — tämä jo tiedetään. Puijausta se on tämä hyvyys.»

»Oletko puijannut minua?»

»Koko ajan. Mutta mitäs siitä — vaan kun olen puijannut itseäni. Ahasveerus, sanon, olet tyhmä. Hyvät ihmiset ne ovat yksinkertaisia vain. Ja jos minulla ei olisi tätä ajatuskykyä, ihanhan minä olisin onneton. Syvällinen ajattelu se on poikaa. Joka kenkä kun minulle kertoo kengän omistajasta. Mutta katsoa kengänkantaa ei kuitenkaan ole samaa kuin katsoa ihmistä silmiin. Toisessa on eloa, toisessa ei ole eloa, historiikkia vain. Olen kyllästynyt historiikkiin. Jo maistuisi elo melskeineen — no, tätä et ymmärrä — mieleni haluaa virkistystä.»

»Tämähän on viatonta.»

»Ihan viatonta se on.»

»Mene kapakkaan, juo kerta — tule sieltä, lyö minua —»

»Minä — sinua, viatonta? Mitä syytä minulla olisi pieksää sinua?»

»Että saisit tunnon tuskia. Niitä nyt kaipaat. Ylenpalttinen hyvyys tekee kylläiseksi.»

»Siinä sanoit oikean sanan. Mutta on syöstävä vähä syvemmälle — että oikein kohtalon kouraisuja — toi-

sille niitä tulee, tarkoitan noita onnettomuuksia. Minulle niitä ei tule, koska olen liian syvällinen. Nyt sitten heitän kaiken viisauden helvettiin ja tieteelliset ajatukset Kankkulan kaivoon ja annan mennä syvintä ja aukeinta ja katson, olenko enemmän ihminen vai puuko olen. Antaa tulla jytinää ympärille. Ahasveerus, mitattava sinut vielä on, mitattava elämänpuntarilla. Tämä elämäntilitys tekee minut levottomaksi. Mitattava on ihminen, mitattava. Sillä mittaamaton ihminen on samaa kuin kirjoittamaton arkki, josta ei tiedä, puutako se on vai paperia vai muuta tyhjää. Jotakin siihen arkille on raapustettava vielä. Esimerkiksi mikä oli Ahasveerus toisessa avioliitossaan? Kestikö ihmisyys? Nousiko ja miten nousi luonto, kun vaimo yritti hävittää pesän? Tuota — ja myös — mikä oli hänen suhteensa tämän maailman ilkeyteen? Mikä miehekkyys? Mikä sankaruus? Oliko ajatuspitoisuutta vai eikö ollutkaan? Hyvä on sanoa elämästä niin ja niin, kun sitä ei tunne. Tunnepas se ja sano sitten. Nyt kokeiltiin. Minä olen tiedemies ja pistän koetukselle oman itseni. Niin se on, mamma. Sanon suoraan, kieroutta minä en rakasta. Ja joudun tappiolle kokeilussa. Mutta minulla on varaa siihen.»

»Varaa? Mitä varoja sinulla on?»

»Näitä sisällisiä arvoja, kuin on miehykkyys, sapekkuus, mamma. Miehuutta, miehuutta. Jos elämä on kuin paha peto, otetaan sitä sarvista kiinni. Tapellaan vielä.»

»Lyö minua, kurista, häpäise, jos se auttaisi tuossa paineessasi.»

»Minä — hyvää vaimoani löisin? Se nyt puuttuisi. Ehei. Huono mies, huono mies, joka lyö vaimoaan, kun tekee ensin tuhmuuden. Ethän sinä näy syvällisesti ajattelevan.»

»En. En osaa. Jospa tuota vielä opettaisit.»

»Ei. Älä puhu sinnepäinkään. Pois, pois se nyt sinut panettaa — se kohtalo.»

»Voi, voi tokkiinsa. Ei taida löytyä koko kirkonkylästä niin hullua ihmistä, joka minut luoksensa ottaisi.»

»Älähän sano. On niitä kirkonkylissäkin kaikenlaisia. Eivät ne kaikki ole päällä pilattuja. Mitä sanot, jos tuota haudankaivajaa vähä narraisi? Se on kyllästynyt jo leskeyteensä. Kehui minulle uuden eukon ottavansa.»

»Johan hän on seitsemissäkymmenissä.»

»Puolivälissä seitsemättä vasta. Mies parhaimmillaan. Raitis ja terve. Terveellinen virka. Vakava ukko, kuin kirkon kukko. Virka sellainen se pitää yllä juhlamieltä. Ei sitä joka poika toiselle kuoppaa kaivakaan. Mitä minä, köyhä suutari, korjaan kenkää. Hän korjaa kengän pitäjät. Ja rahaa jokaisesta menosta. Kuka muu kuin pappi on häntä etevämpi?»

»Hui-jui.»

»Eivät ne rahat kummittele. Ja jos pääset leskeksi hänestä, kuka tietää, jos minä, köyhä suutari, tulen ja korjaan sinut vielä.»

»Älä.»

»Tulen.»

»Mitähän varten tämä?»

»Korkeampaa elämää varten.»

»Voi, Ahasveerus, taidat narrata?»

»Älä aina valittele. Narringista ei puhettakaan, hyvä vaimo.»

»Sydäntäni kaivaa, ilkeäksi tulen. Minä hyvä? Ei. Rintaa ilkeys repii niinkuin tulisella haravalla. Hoh. Olisi ollut lapsia, ei niitäkään ollut. Olisi tiennyt, minne mennä.»

»Lastenko luo? Voi veikkonen. Köyhäinhuoneelle ne sinut olisivat ajaneet. Ei miniän luona olisi herkkua olla. Karsaasti se katsoo ja toisen kuolemaa odottaa. Pois tieltä, pois tieltä, vanhat, pois tieltä!»

»Voisi olla. Mutta omat lapset eivät ajaisi.»

»Älä sano, kun et tiedä, mihin vieraat yllyttäisivät. Monista kärsimyksistä olet päässyt, äitiparka. Toista se on tämä oma mies. Hän katsoo, mihin hän vaimonsa panee. Ei hän häntä köyhälle anna. Ja kerta vielä luoksesi tulen.»

»Kunpa tulisit, Ahasveerus-kulta.»

»He-hee, kulta.»

»Mikä nainen se on?»

»Sekö tämä?»

»Se.»

»Sekö minun?»

»Se.»

»Se on tämän apteekkarin apu —»

»Apu — vain?»

»Apu.»

»Sepä paha.»

»Paha se on.»

»Ne ovat nyt narranneet sinua, Ahasveerus-parka.»

»Niin ne ovat. Mutta se on uutta muotia nyt.»

»Kaikki hirvittää minua, yksinäisyys hirveästi hirvittää minua.»

»Älä ole lapsellinen näissä suurissa otteissa. Voitonpuolelle tulet. Tällä tavoin kun asiat luonnistavat, kiität vielä minua.»

»Kaikki nauravat meille.»

»Me nauramme vastaan.»

»Voi-voi, minä olen pahaa täynnä. Sielu ihan musta on. Että joku toinen —»

»Se siitä asettuu.»

»Mies ei ymmärrä tätä outoa hätää.»

»Ole hiljaa nyt», sanoi Ahasveerus lujasti. »Sillä minä jos hellyn, niin minä suutun. Sekö sinun vielä pitää nähdä tässä? Ala viisastua.»

»Tätä ikää on, viisautta ei yhtään.»

»On sinussa ihan tarpeeksi sitäkin. Harvoin mies kehuu vaimoansa. Minä olen kehunut sinua sille haudankaivajalle. Harvoin nelissäkymmenissäseitsemissä nainen kunnon miehen saa. Sinä sen saat, ja ilomielin vastaan otetaan. Harvoin myös entinen mies kiitollisena vanhaa vaimoansa huoltaa. Minä sinua huollan.»

»Jospa sinä teet nyt väärin?»

»Minä väärin? Miksi minä väärin tekisin? Hienosti minä teen. Kysypä joltakin mieheltä, keneltä tahansa. Ainutlaatuinen tilaisuus. Lapseton leski se haudankaivaja. Hyvän eläkkeen saat. Minua kiität vielä.»

»Tässä elin kuin kukkanen surusta tietämättä.»

»Oikein. Ja jos on järkeä päässäsi, kukoistat vielä kuin paras ruusupensas parikymmentä vuotta.»

»Mutta hautausmaan kupeella.»

»Mökki parhaalla paikalla, kirkon luona. Näköala järvelle — mitä? Ja perunamaa sellainen, ei papilla ole parempaa. Ja kukkia siinä kasvaa ja omenapuita kolme. Ja kaivo lähellä. Mitä vielä vaadit? No, kanoja jos pidät, niin vaikka leipoa voit. Tässä meillä et ole leipomaan kyennyt. Sehän on ollut sinulle suurena suruna.»

»Ihan tuo hirvittää syntinen puheesi.»

»Vihkipallille sinä vielä polvistut niin että kumahtaa. Ja häihisi tulen. Teepäs sitten se kaakku, jota olet kaivannut.»

»En ilkeä vastata. Lienen ollut paha, kun sinä minut pois myyt.»

»Pois myyn? Ilmaiseksi pois annan. Vaikka litran viinaa se haudankaivaja sinusta lupasi.»

»Sittenhän tuo on mainio kauppa», sanoi Hilippa-Stiina nökeissänsä, punastui ja kääntyi selin Ahasveerukseen.

»Ahaa, ylpeä.»

»Lähdetään sitten.»

»Päätetty asia», sanoi Ahasveerus ja löi vasaralla viimeisen kengänpohjanaulan niin että napsahti. »Viisaus, se on poikaa, sen edelle ei ole käynyttä.»

Hilippa-Stiina ei antautunut puheisiin enää. Riitti jo. Vai litra viinaa! Sellainen hinta hänestä. Elämä oli sentään naurettavaa, jos sen vakavasti otti.

Ja Ahasveerusta nauratti. Sievää oli elämä elettäväksi näin järkevien kesken. Näin vähällä ei hän luullut tätä pulmaa selvittävänsä. Selvisipäs. Apteekkari oli oikeassa.

Kaikki näet alkoi siitä apteekkarijutusta. Oikeastaan siitä, että Hilippa-Stiina halusi hopeahääpäivää juhlallisesti vietettäväksi. Ja kun Ahasveerus meni apteekkarilta itseltään vähä sitä oikeata »ainetta» pyytämään, istutti apteekkari hänet pöytään ja siinä maistellessa sanoi:

»Taitaa ollakin Ahasveeruksella oikein mukava emäntä.»

»Joo, mukava se on», sanoi Ahasveerus.

»Eikö ala jo vanhaksi käydä?»

»Joo, vanhaksi alkaa jo käydä. Neljäkymmentäseitsemän.»

»Etkös haluaisi vaihtaa jo toiseen?»

»En tuota ole tullut ajatelleeksi.»

»Ne nykyään niitä kun vaihtelevat.»

»Vai vaihtelevat. Hee. Somaa tuokin olisi. Ei ole tullut keksineeksi. Mikä, voisihan sitä vaihtaakin», kehaisi hän ajattelematta mitään. Sillä ryyppy niin suloisesti lämmitti ja ilta oli kaunis ja sopuisa, kuin paratiisissa siinä istui kesäisen puutarhan lehvistössä.

»Minulla olisi sinulle oikein soma emäntä. Tämä meidän Saara-piika. Ja rahaa sillä on toistakymmentätuhatta.»

»Vai on rahaa. Sehän tuo olisi», sanoi Ahasveerus mitään ajattelematta. »Mutta kun on aika hyvä se entinen toverikin, niin mitäs sitä —»

»Eikös se käy pitkäveteiseksi jo?»

»No, pitkä — pitkäveteiseksi tietenkin. Mutta mihinkäs sen panisi.»

»Älähän. Haudankaivajalta kuoli vaimo. Siinä olisi hyvä mies. Minä, tuota, tässä viikolla, kun näin istuttiin, lupasinkin hänelle katsastaa toista. Mitäs sanot? Mies on varma ja komea.»

»Seitsemissäkymmenissä.»

»Ei. Kuusikymmentäseitsemän. Parhaassa kunnossa ja rikas on. Kukas muu kuin pappi on häntä komeampi.»

»On, on se komea.»

»Hee.»

»Hee.»

Siinä pilanpäiten juteltiin. Se Saara siihen kutsuttiin ja mitäs, sievä, sievä tyttö se oli. Ja kun Saara oli seurasta poistunut, mentiinkin jo haudankaivajan mökille ja juhlia jatkettiin. Ja miten siinä sitten tuli luvanneeksi vaimonsa pois. Pois sen lupasi. Tämä haudankaivaja vielä sanoi, että hänen elämänsä oli ihan toimeentulematon paikka. Ei hän naisten töille kuontunut. Herrana kun oli ollut koko ikänsä. Puutarhaa hän iloksensa viljeli, mutta kun oli porsas ja lehmä — ei, ei vaimotta jaksanut olla. Juu, Hilippa-Stiina oli niitä parhaita vaimoja ja jos hän pois entisestä paikasta joutuu, mikäs siinä, emännöitsijäksi, joo, tottahan emännöitsijäksi pääsee ja sopivan ajan tullen, niin, sanansa hän antaa, sopivan ajan tullen hän hänet naipi. Mutta kirkkoherralta hän ensin kysyy, ja litran viinaa hän antaa.

»No, kannattaakin sellaisesta», arveli Ahasveerus, »maan mainio eukko, ei toraile, ei viekastele, johtoon pystyy. Vaimon tehtävä täällä on pitää koossa kaikki ja pitää niin, ettei sitä toinen huomaa. Ja sydän kun on paikallaan, niinkuin tällä Hilippa-Stiinalla, ei hän toisen varpaille astu. Sujuu se, sujuu edesottamus.»

»Paljon sinä vaimolta vaadit», sanoi apteekkari.

»Omalta vaimoltani», sanoi Ahasveerus, »muiden vaimot olkoot mitä tahansa. Omalta vaimoltani vaadin tätä: ei saa hänestä sanoa, että hän on ovela, ei saa sanoa, että hän on epärehellinen, ei saa sanoa, että hän silmäilee vierasta miestä, ei saa sanoa, että hän on sydämetön, ei, sitä ei saa sanoa. Sillä sydän sillä olla pitää. Mihin naisesta on ilman sydäntä! Sehän siinä miellyttää miehistä mieltä. Ja avonaisuus miehisen miehen toiminnassa saa riittää naiselle. Turva ja tuki ja sitten rehellinen ero ja maksut ja muut. Kuulutaan, näet, ihmiskuntaan. Ja onko ihmiskuntaa kummempaa? Se antaa meille ruoan, vaatteet, hyvät puolisot ja muut. Sopii sopeutua. Sopii kuulua siihen, olla sen oikea jäsen.»

»Ihmiskuntaa minäkin palvelen», sanoi haudankaivaja, »vaikka sitä tuskin moni huomaa».

»Ja minä», sanoi apteekkari, »eikä sitäkään moni huomaa».

»Ja minä», sanoi Ahasveerus, »mutta moni minun työni huomaa. Kiitosta monta päivässä saan. Hyvää mieltä ja tuommoista huomiota. Hee. Työ tekee iloiseksi.»

»Minä en eläisi ihmisittä päivääkään, vaikka luulisi — hm —», sanoi haudankaivaja.

»Sinä eläisit, minä en», sanoi apteekkari.

»Ihminen on minun hyödykkeeni», sanoi Ahasveerus, »sille sietää olla ystävällinen. Enhän minä mitään niin pelkää kuin että maailma potkaisee potkaisemalla minut sinun huomaasi, haudankaivaja. Hee. Se olisi vääryys. Paljon vääryyttä on, mutta se olisi vääryyksien vääryys. Kaikki tuo jalous, millä kohtelen ihmisen kenkää ja jalkaa, saisi häpeällisen palkan. No niin, sellaista sattuu. Mutta tähän saakka olen saanut kiitokset töistäni. Ja toivon, ettei Hilippa-Stiinan tarvitsisi katua, vaikka minä hänet toisten huomaan nyt uskon.»

»Miesten kirjoissa sitä minäkin olen käynyt tähän asti», sanoi haudankaivaja. »Ja jos voitaisiin kysyä entiseltä vaimoltani, mitenkä kohtelin häntä, kun hän maailmassa vaelsi ja tässä vierelläni puuhaeli, niin enpä usko, että hän moitteen sanaa sanoisi. Voisipa sanoa: 'Auta ukkopahaa vain. Ei se sinua sorra.'»

»Se on tuo järki ihmisessä kumma», ihmetteli Ahasveerus.

»Taitaa olla sitä parasta, mitä luomakunnassa on tämän kemian kautta tullut luoduksi», sanoi apteekkari. »Järkimies tämä haudankaivaja on. Eikä ihme.»

»Ei se ole ihme», sanoi haudankaivaja. »Terveessä ruumiissa terve pää. Ja sitten tämä pitkä elämä. Jo tässä vähemmälläkin tasaantuu. Aina elävän kanssa toimeen tullaan.»

»Kuuluu olevan ihmisiä, jotka eivät keskenänsä toi-

meen tule», sanoi Ahasveerus. »Mutta ne minä lasken niihin yksinkertaisimpiin.»

»Joo», sanoi haudankaivaja. »Jotakin vikaa on silloin ihmisen päässä.»

»Vialla silloin on ihmisen koneisto», sanoi apteekkari.

— — —

JOULUYÖ KORVESSA

Oli merkillinen talvi. Maa oli musta joulun alla. Ei lunta vielä. Alituista tihkusadetta ja raskaita, pilvisiä päiviä, jotka painoivat mielen apeaksi. Ja tuuli kulki korvessa raskaana kuin huokaus.

Ja rukiin oraat olivat pitkiä ja heiveröisiä. Sehän tiesi katovuotta korven asujaimille.

Korven torpassa, kaukana ihmisasunnoilta, elivät isäntä Jere ja hänen vaimonsa Anna. He olivat viisissäkymmenissä jo. Heillä oli ollut kaksi lasta, toinen poika, joka hukkui pienenä lampeen, ja toinen tyttö, joka oli lähetetty palvelukseen jo viisitoista vuotta sitten. Hänestä ei ollut alun toistakymmeneen vuoteen mitään kuultu. Viimeksi kirjoitti hän lähtevänsä Amerikkaan. Ja sille tielleen oli hän kadonnut.

Isäntä Jere oli viime aikoina ollut kivulloinen. Hän sairasti jotakin sisusvikaa. Hän oli tuonnoissa vuonna käynyt lääkärissä kirkonkylässä, jonne oli heiltä useita peninkulmia. Hän oli saanut sopivaa lääkettä, mutta vikaahan se ei pois vienyt. Ja raskaammissa töissä piti heidän käyttää vierasta apua, pyytää lähintä naapuria,

Hullua-Mattia, joka asui yksin muutaman kilometrin päässä heiltä pienessä mökkirähjässänsä.

Näin olivat he eläneet kahden korvessa, Anna ja Jere. Kunnes toissa vuonna eksyi heille Annan sisarentytär, orpo Eveliina, joka oli kasvanut köyhäintalolla ja koettanut sitten palvella, mutta oli joutunut palveluspaikastansa pois. Nyt tuli hän katsomaan tätiänsä Annaa. Hän oli kahdeksantoistavuotias, siivo ja hiljainen tyttö.

Ei Anna olisi uskaltanut pyytää Eveliinaa heille jäämään, kun omakin tyttö oli ajettu pois palvelukseen, mutta Jere oli silloin sairas ja Anna kuuli hänen sanovan Eveliinalle: »Jää vain toistaiseksi tähän. Tee työtä ruokasi edestä.» Ja niin Eveliina jäi.

Alussa toi vaihdetta heidän elämäänsä se, että heitä oli nyt kolme. Mutta sitten Anna näki, että tytön jääminen oli erehdys.

Jere ja Anna eivät olleet koskaan sopineet keskenänsä. Heidän elämänsä oli ollut alituista riitaa ja epäsopua, kuin synnin kanssa painimista. Anna kammosi korpea ja yksinäisyyttä. Hän oli nuorena palvellut kirkonkylässä pappilassa ja tottunut ihmisiin. Mutta kun pappilan nuori herra oli lähennellyt häntä, oli hän lupautunut Korven-Jerelle, joka oli silloin nuori ja lapseton leskimies. Ja niin siirtyi hän syntiä pakoon tänne. Ikäänkuin ei syntiä täällä olisi. Täällä sitä vasta olikin. Korpi sen oikea pesäpaikka oli.

Jere oli saita ja omituinen, kammottava mies, korven erakko, jonka luonnossa jo asui viha toista ihmistä kohtaan. Hän oli aina omillensakin kateellinen ja

kiero, eikä hänen mieliksensä voinut olla koskaan. Kun heillä oli lapsia ja Anna oli niistä onnellinen, ei Jere suvainnut sitä. Viisivuotiaana hukkui poika, ja viisitoistavuotiaana läksi tyttö maailmalle. Niin ettei Annan onni ollut kadehdittava. Mutta jäipä Jerelle vielä kadehtimisen syytä.

Kun Jere pyysi Annaa mukaansa korpeen, ajatteli Anna, että olihan Jere ihminen kuten muutkin, ja ainahan ihminen ihmisen kanssa toimeen tulee. Mutta Jere ei ollutkaan oikea ihminen, hän oli kuin korven henki, itse korven piru, synkkä ja iloton. Hänen sydämensä oli sekavaa pahaa täynnä.

Jeren mielestä olisi Annan pitänyt olla työjuhta, joka ei olisi saanut kuluttaa mitään, ei kangasta vaatteiksensa, ei nahkaa kengiksensä. Talvipakkasella vilkkuivat varpaat hänen rikkinäisistä jalkineistansa. Mutta hän ei pyytänyt enää Jereä korjaamaan niitä. Hän antoi kaiken olla sillään, sen jälkeen kun lapset olivat joutuneet hukkaan.

Mutta hän harmitti aina Jereä.

»Sinä olet itse pahahenki», sanoi Jere hänelle.

Anna ajatteli, että mikäpä muukaan hän oli.

Mutta jos hän oli pahahenki, olikin elämä ollut helvettiä. Pala palalta oli hänen sieluaan poltettu kuloksi. Äänettömät viikot, jotka ärsyttivät ja tekivät sielun sairaaksi, ja aiheettomat riidat, jotka päättyivät lyöntiin, ne tappoivat kaiken hyvän ja täyttivät mielen uhmalla ja syntisillä ajatuksilla. Väliin katkaisi hän sydämistyneenä äänettömyyden ärsyttääkseen sillä Jereä. Usein heitti Jere hänet uunin nurkkaa vasten,

tahi iski häntä nyrkillä, löi nahkahihnalla ja potki, kunnes hän makasi hiljaa. Sen jälkeen alistui Anna taas tyynenä äänettömyyteen.

»Et minua tapa», ajatteli hän. »Kuolen oikean kuoleman. Sen verran palkkaa saanen toki korven pirunkin torpassa.»

Kun tyttö oli lähtenyt maailmalle, ajatteli Anna, että hän pakenee täältä pois. Mutta minne korvesta paeta? Ja kuinka kävisi, jos tyttö palaisi turvatonna ja etsisi häntä?

Täällä hänen oli oltava ja täällä kuoltava. Täällä hän oli ollut onnellinen lasten ollessa pieniä, vaikka hän ei ymmärtänyt sitä silloin.

Hän muisti vielä kuin eilisen päivän sen päivän, jolloin poika hukkui. Päivä oli kirkas ja helteinen. Oli leikattu viljaa. Oli lauantai ja hän leipoi leipää. Mies oli pellolla ja hän odotti häntä syömään. Hän katsahti leipiä luodessaan tuvan ikkunasta ja näki pojan leikkivän pihapihlajan alla. Näkyi valkea tukka ja kyyristynyt selkä.

»Sielläpä on tallella poika», arveli hän ja unohti hetkeksi lapsen. Poika oli sitten mennyt lammelle onkivapa kädessänsä. Ja lammesta he sitten hänet löysivät.

»Onpa yksi suu vähemmän syömässä», oli isä sanonut poikaa sisään kantaessaan.

Sen jälkeen oli Annasta tuntunut, että surut eivät olleet oikeita suruja enää, mitä lienevät syntistä kiukkua vain. Niin että oli oikein, kun mies häntä löi. Hän ansaitsi sen poikansa kuoleman tähden.

Joskus meni hän lammen rannalle ja ajatteli, että olihan siinä lampi, siihen voisi hypätä. Mitähän Jere arvelisi? Jere olisi siitä hyvillään vain. Mutta sitä hyvää mieltä ei hän Jerelle suonut.

Joskus ajatteli hän taas, että jos mies kuolee, hän ottaa vielä toisen miehen. Vaan kenen? Sama kenen. Hullu-Matti hyvästi riittäisi. Matti voisi tehdä työtä, hän ohjaisi. Matti oli hyvä, tuhatta kertaa parempi kuin Jere.

Ei, ei hän ottaisi. Saisi se jäädä tekemättä. Hän vain lohdutuksekseen, Jeren uhallakin sitä kuvitteli.

Jere oli kyllästynyt häneen, sen hän tunsi, ja mies odotti hänen kuolemaansa. Ja hemmotellessaan omia ajatuksiaan kuljetti Jere usein kirveen sängyn jalkopään alle. Anna korjasi sen salaa pois.

»Anna olla sen siinä», sanoi Jere, »vai pelkäätkö?»

»Mitäpä minä pelkäisin.»

»Jos löisin sillä.»

»Tiedän, ettet lyö.»

»Anna sen sitten olla.»

»Mitä sinä sillä teet?»

»Mitäs kirveellä tekee paha mies? Jospa tapan sinut.»

»Jos tappaisit, joutuisit kiinni.»

»Kukaan ei näe. Viskaan sinut sitten lampeen.»

»Mutta minä kummittelen sinulle, joudut tunnonvaivoihin ja tunnustat.»

»Loruja. Tahi jos vien sinut saunaan ja sytytän saunan palamaan. Sanon: 'emäntä oli siellä vaatteita

pesemässä, ja kun tulen kotiin, on sauna yhtenä hiilikasana'.»

»Olisipa ainakin yksi, joka näkisi.»

»Ei ole.»

»Näin kauniisti sinä puhelet nyt vaimollesi. Täälläkö sinä ensimmäisenkin vaimosi tapoit?»

»Anna olla», ärjäisi silloin Jere. Hän suuttui jo.

»Kuka sen tietää, jos vaimosi tapoit, jos hukutit sen lampeen tahi saunaan tukahdutit.»

Jere hyppäsi ylös ja löi Annaa, iski niin, että maailma musteni Annan silmissä ja nenästä vuoti verta. Hän painautui pitkälleen penkille eikä jaksanut vähään aikaan nostaa päätänsä.

Mies kulki puukko kädessä, tuli Annan luo. Anna ajatteli, että nyt on lähtö edessä. Lyköön, iskeköön, loppu tästä kuitenkin kerta tuli.

Jere ei lyönytkään, ojensi vain puukon Annalle ja sanoi:

»Lyö sinä nyt.»

Anna ojensi kätensä ottaakseen puukon talteen, mutta mies sanoi:

»En anna, kosk'et aio iskeä.»

»En ole aikonut milloinkaan.»

»Nouse siitä ylös.»

»En taida päästä nyt.»

»Nouse, kun käsken.»

Jere suuttui taas, riuhtaisi Annan pystyyn, löi häntä uudestaan ja jätti hänet riepuna penkille makaamaan.

Anna kuuli puuvajasta sitten halonhakkuuta ja ajat-

teli, että nyt se lauhtuu, kun väsyy ensin. Mutta hakkuu taukosi. Hän oudosteli sitä. Hän meni katsomaan. Jereä ei ollut vajassa enää. Hän oli mennyt ylisille varmaan. Anna kiipesi sinne.

»Mitä sinä täällä teet?» kysyi Anna.

»Pistän itseni nuoran jatkoksi.»

»Älä lapsettele, tule pois. Panen illallista pöytään. Siellä on uuniperunoitakin.»

Hän ei uskaltanut virkkaa muuta, ettei ärsyttäisi Jereä, vaan meni tupaan.

Jere tuli kohta perässä.

Niin oli tapahtunut ennenkin. Oli hän saanut nuorankin joskus katkaista. Kaikki oli vain kiusantekoa. Mutta kuka tiesi, minkäverran siinä oli totta? Ja voisihan sattua, että Jere leikillään temppuillessaan joutuisi tosivaaraan. Ihan nöyräksi se toisen mielen teki.

Sellaisen leikin jälkeen alkoivat äänettömät paastoviikot, jolloin ei uskaltanut mitään virkkaa, ei kysyä. Se kävi lopulta raskaaksi, se synnytti pahoja ajatuksia ja luonnottomia toivomuksia.

Jeren sairaus oli viime aikoina ainoa siunaus. Jeren heikkous antoi Annalle oikeuden saada puhella ja toimia, kohtaus keskeytti jäytävän äänettömyyden.

Niinpä voi Jerekin joskus sanoa:

»Ollapa meilläkin lapsia. Ehkä elämä olisi toista.»

»Olisi. Mutta sinä ajoit tytön pois.»

»Eipä noista sinun lapsistasi ollut siunausta.»

»Mitäs kiroilit niitä pieninä. On nyt ollut hiljaista.»

»Hyvä on, ettei niitä ole. Ei noista ollut mihinkään. Siellä on tyttö, mikä lie herrojen —»

»Ei ole. Kuollut se on raukka.»

»Vieläkö mitä. Huonona naisena se on, kun ei ilkeä kirjoittaa kotiinsa.»

»Ei sillä ollut huonoja tapoja täältä lähtiessä.»

»Äitinsä näköinen oli.»

»Olenko minä sitten huono?»

Jere ei vastannut ja se loukkasi Annaa. Olisi voinut vastata kerta.

»Poika oli sinun», sanoi hän sitten.

»Hyvä olikin, että se lampeen hukkui.»

»Puhut syntiä.»

»Jos huonon naisen nai, lampeen sen mieli tekisi sittenkin.»

»Ethän tuota sinäkään ole lampeen mennyt.»

»Pääsee sinne vieläkin.»

»Et uskaltaisi.»

Sitten huomasi hän, että oli parasta vaieta, ettei Jere ärtyisi kiusoittelemaan häntä, ja sanoi: »Tottahan uskaltaisit, mutta hulluhan silloin olisit.» Ja hän kiiruhti pois askareilleen.

Kun Eveliina heille sitten jäi, eivät olot muuttuneet paljoakaan. Riita tosin lakkasi alussa. Mutta sitten elämä tuli monimutkaisemmaksi. Tyttö alkoi miellyttää Jereä. Hän katseli tyttöä ensin salaa, sitten Annan nähden ja ihasteli häntä.

Ei tiennyt se hyvää, sen Anna ymmärsi. Mutta mitä tehdä? Minkä hän heille taisi? Puhua ei siitä saanut eikä voinut. Sillä ratkaisi sen asian nopeammin.

Varoittaako Eveliinaa? Sekin oli hyödytöntä. Tyttö oli yksinkertainen ja tylsä. Ja Jere oli jo parahiksi

iskenyt silmänsä häneen. Jere oli päättänyt, että hän ottaa hänet vaimoksensa, kunhan Anna kuolee, sen hän ymmärsi.

Anna varoitti häntä kerran: »Jätä tyttö.»

»Jos et ole vaiti, lähden tästä tukkitöihin.»

»Tuon tytönkö kanssa?»

»Vaikkapa.»

»Et lähde.»

»Miksi en?»

»Koska tiedät, että kohta kuolet.»

»Jos kuolen, voin kuolla muuallakin.»

»Sisusvaivasi kun iskee sinuun, siihen tuperrut.»

»Katsotaanpas, kumpi meistä ennen tupertuu.»

Ja eräänä päivänä näki Anna sitten, miten Jere hioi puukkoa vajassa ja koetteli sen terävyyttä kynteensä. Sitten kätki hän puukon hihaansa. Mutta tuvassa putosikin puukko Annan eteen lattialle. Anna otti sen ylös nopeasti ja antoi Jerelle ja sanoi:

»Hiopas minunkin puukkoni. Kun paikkaan tuota nuttuasi, en ommelta sillä enää ratkoa voi.»

»Hio itse puukkosi.»

»On jo niin vanhaksi tullut, ettei tahdo jaksaa. Eikö tuo kuolemaa tienne. Onkin tuossa rinnan alla sellainen alituinen pakotus. Äitivainajakin valitti samaa vähän ennen kuolemaansa. Niin että jos en ensi vuotta näe, olisi sarkaa pantava, ei tätä nuttuasi enää millään paikkaa.»

»Kelpaa se minulle», sanoi Jere ja sen ääni tuntui lauhalta.

Anna tiesi nyt antaneensa Jerelle uuden ajatuksen,

kuin lupauksen, jonka täyttymisestä hän ei voinut vastata. Mitenkäpä voi! Ihmisten omasta tahdostako se loppu riippuu?

Mutta hän päästi Jeren kiusauksesta sillä kertaa.

Vieri viikkoja, joina Jere näytti rauhoittuneelta. Se odottaa nyt sitä, ajatteli Anna. Miten hän sitten suuttunee, kun kuolema ei tulekaan?

Kerran viime kesänä, heinäntekoaikana, kun Anna oli nukahtanut latoon ruokalevolle, kuuli hän miten Jere sanoi Eveliinalle:

»Kyllä se kohta kuolee. Sinut minä sitten otan.»

»Isäntä ei saa nykiä minua aina, emäntä voi tulla!»

»Mitäpä tuollaisesta vanhasta, kun näkee, nähköön.»

Anna oli heräävinään ja sanoi:

»Taitaisipa jo olla kiire kuolemalla.»

»Isäntä tuo —», selitti Eveliina.

»Laskin vain leikkiä tuon tytön kanssa», sanoi Jere.

»Kyllä minä ne leikit ymmärrän», sanoi Anna. »Mene pois, Eveliina.»

Ja kun Eveliina oli mennyt, sanoi Anna:

»Turmelet tuon tytön.»

»Mitä se sinuun kuuluu.»

»Onhan se sisareni tytär.»

»Älä sekaannu minun asioihini.»

»Sekaannun.»

»Ole nyt jo vaiti.»

»En ole. Nyt en ole enää vaiti, en.»

»Mutta vaiti on oltava.»

»Huudan, turmelet tytön, turmelet tytön», huusi Anna.

Jere syöksähti häntä kohti ja löi häntä käsivarsille ja hartioihin, mutta Anna vain hoki:

»Turmelet tytön, turmelet tytön. Se on häpeä.»

»Oletko jo vaiti?»

»Turmelet tytön —»

Jere tarttui hänen kurkkuunsa ja painoi hänet heinille. Anna sai riuhtaistuksi itsensä irti ja sanoi:

»Jätä jo, voit kuristaa minut.»

»Kuristan.»

»Joudut linnaan.»

»En joudu. Poltan sinut.»

»Koska vielä elän, sanon, turmelet tytön.»

Jere kaatoi hänet maahan uudestaan, painoi polvella hänen rintaansa, kuristi häntä kaulasta, niin että hän tunsi tukehtuvansa.

Onneksi sattui Eveliina tulemaan takaisin ja huusi:

»Älkää tappako.»

Jere hellitti otteensa ja meni kiroten pois.

»Jätä se peli», sanoi Anna Eveliinalle.

»Isäntähän se —»

»Koeta karttaa sitä.»

»Mitenkä minä?»

»Saat lähteä muuanne.»

»Minne minä menen?»

»Kohta se on myöhäistä.»

»Se on jo myöhäistä nyt.»

Sitten sai Anna tietää, että Eveliinalle syntyisi lapsi.

Anna oli ollut onneton aina, mutta näin häpeissään kuin nyt ei hän ollut ennen koskaan ollut. Olipas uutta elämällä.

Niin oli päästy jouluun, Eveliina oli tuossa tilassa ja voi tulla sairaaksi näinä aikoina. Tyttö näytti avuttomalta ja Anna alkoi sääliä häntä. Olihan samoin voinut käydä hänenkin lapsellensa.

Jouluaattona oli torpassa tehty ne valmistukset, jotka joulujuhlaa varten oli voitu tehdä. Oli paistettu leipä ja pala sianlihaa uunissa. Paloöljy oli loppunut ja Matin piti hakea sitä kirkonkylästä, samalla kun toi puoli litraa viinaa isännälle ja neljänneksen kahvia emännälle.

Mutta Mattia ei vielä aaton hämärissä kuulunut takaisin. Ehkä hän oli unohtunut kylään, tai ehkä tuulenkin takia myöhästynyt. Tuulikin sitten niin, että luuli Luojan viimeisen vihan tätä maailmaa kohdanneen.

Iltasilla navetassa käydessään pysähtyi Anna pihamaalla ja kuunteli tuulen raskasta kohinaa.

Eivät tuikkineet nyt tähdet. Pilvet laahustivat liki maata. Ja maa oli musta.

Päivällä oli hän nähnyt eksyneen kesälinnun pihapuussa. Luulikohan se raukka, ettei talvi ollut tullut. Vaan jos se ei ollutkaan oikea lintu? Jos se oli sanantuoja. Jos se tiesikin kuolemaa. Niinhän ne vanhat sanoivat.

»Eipä ole nyt lunta jouluna», sanoi hän tuvassa.

»Jos tätä menoa jatkuu, on varma katovuosi edessä», sanoi Jere.

Ihan Anna ihmetteli, kun Jere vastasi hänen puheeseensa. Hän tuli siitä iloiseksi.

Jos tulee katovuosi, tiesi se pahaa heille. Ei siksi,

etteivät he olleet tottuneet hallaan ja katoon, nälkää oli nähty, se ei ollut mitään, vaan siksi, että leivän puute teki hänet työhön kykenemättömäksi. Ja tuossa oli tuo toinen nainen, jolla oli lapsi kohta. Jonkun olisi tästä pois lähdettävä. Eikä Jere luopunut tuosta toisesta enää.

Illallista syödessä, kun hän ajatteli sitä, tahtoi leipäpala tarttua hänen kurkkuunsa.

Hän kuuli vielä, miten Jere sanoi tytölle: »Hae voita leivällesi, onhan nyt joulu.»

Milloin oli Jere hänelle niin sanonut? Ei milloinkaan. Ei edes silloin, kun hän tänne emännäksi tuli.

Jonkun oli tästä pois lähdettävä. Häpeähän oli viskata tyttö maantielle nyt, kun hänelle syntyi lapsi. Mutta muutakaan keinoa ei ollut.

»Tulee katovuosi», sanoi hän. »Kuinkahan tässä sitten eletään, kun väki vielä lisääntyy?»

»Voihan joku lähteä kerjuulle», sanoi Jere.

»Työhön muualle», sanoi Anna, »Eveliina on nuorempi lähtemään. Lapsi jääköön tähän.»

»Et sinä sitä määrää.»

»Määrätköön Eveliina itse.»

»Mihin minä enää menen?»

»Tähänkö aiot ainaiseksi jäädä?»

»Siitä ei puhuta nyt», sanoi Jere.

»Siitä puhutaan», sanoi Anna. »On se synnilläkin raja.»

»Ole nyt vaiti.»

»Sano minulle suoraan, mitä olet aikonut. Eikö enää mitään oikeutta ole?»

»Kyllä minä sinulle oikeutta annan», uhkasi Jere.

»Jätä tappeleminen jouluna.»

»Kirottu vaimo.»

Jere kumartui äkkiä, tarttui kirveeseen ja viskasi sen Annaa kohti. Anna ehti väistyä. Kirves kolahti uunin nurkkaan ja lohkaisi siitä palan pois.

»Malta mielesi nyt, Jere.»

»En.»

Jere koetti tavoittaa kirvestä uudestaan, mutta Anna ehti sysätä sen jalalla penkin alle.

Jere kävi käsiksi Annaan. He painivat. Jere iski nyrkillänsä Annaa käsivarsiin, rintaan ja mihin sattui, mutta Anna painautui aina häntä vasten, niin etteivät iskut pahasti sattuneet. Anna ehti ihmetellä itseksensä voimaansa ja taitoansa, mutta tiesihän hän, että Jere lopulta ja piankin hänet voittaisi.

»Oletko hullu, korpihullu? Jätä jo.»

»En jätä, ennenkuin olen kuristanut sinut.»

»Eveliina, tule apuun», pyysi Anna.

Eveliina koetti vetää Jeren kättä pois Annan kurkusta ja Anna koetti puolustautua iskemällä häntä rinnan alle.

Päre pihdissä sammui.

»Jätä, Jere, nyt voi käydä hullusti», pyysi Anna.

Mutta Jere ei jättänyt. Hän jakoi iskuja katsomatta, mihin sattui. Ja kun naiset saivat hänen kätensä kiinni, potki hän.

»Älä potki. Mene, Eveliina, jo kauemmas.»

Eveliina alkoi valittaa. Itkunsekaisella, pelokkaalla äänellä pyysi hän:

»Älkää, isäntä, älkää enää.» Eveliina huohotti vaikeasti.

»Mene pois Eveliina», pyysi Anna.

»Hän tappaa teidät.»

»Selvää jälkeä nyt tehdään», kähisi Jere.

Annan mielessä välähti, että niin se nyt tekee. »Tällainenko on minun viimeinen hetkeni? Hän tappaa minut.» Hän ihmetteli, ettei hän pelännytkään sitä, mutta kaikin voimin taisteli hän sitä vastaan.

Yhtäkkiä riuhtaisi Jere itsensä vapaaksi. Naiset heittäytyivät hänen kimppuunsa taas. »Kuka tietää, jos voisi vielä viivyttelemällä pelastautua», välähti Annan mielessä. Jos he vain jaksaisivat pidellä häntä ja hän uupuisi ja tulisi järkiinsä. Tahi jos Anna pääsisi pakoon. Ehkä tämä pimeä pelastaa hänet pakenemaan. Hän juoksee Matin mökille ja pyytää Mattia apuun. Ei, se ei ole hyvä. Hän piiloutuu korpeen. Samantekevä, kunhan tällä kertaa väistää lopun. Kuin eläimellä, joka näkee henkensä olevan vaarassa, niin Annallakin kasvoivat voimat.

Jere oli taas päässyt irti ja kumartui ottamaan kirvestä.

»Nyt se lyö. Ehkä se ei koske kovasti», välähti Annan mielessä, mutta väkevällä ja nopealla otteella tempasi hän Jeren kauemmas kirveestä.

Oli hiljaista. Anna painoi jalallansa kirvestä. Mutta mikä Jerelle nyt tuli, kun hän hellitti otteensa? Anna tunsi Jeren oikean käden, jolla hän oli tarttunut hänen käsivarteensa, vaipuvan alas. Eikä Jeren käsi noussutkaan iskuun enää.

Ja kylläpä hän huohotti.

Mutta jos hän on viekas ja tempaa yhtäkkiä kirveen? Oli hyvä olla varuillaan ja juosta silloin ovea kohti. Ei se lyö enää. Hän kuuli Jeren huohotusten lomassa särisevää voivotusta.

»Mikä sinulle tuli?» kysyi Anna.

Jere veti vaikeasti henkeä ja voivotteli.

»Sattuiko sinuun?» Anna kuuli äänestä, että Jereen koski. »Eveliina, pane pärettä pihtiin.»

Eveliina puhalsi hiillokseen ja sai päreen syttymään. Ja Anna näki, että Jere oli kyyristynyt kokoon ja piteli sydänalaansa. Hän voihki ääneen ja painautui lattialle.

»Nyt se sai kohtauksen», ajatteli Anna. Hän ymmärsi, että tappelu oli tällä kertaa tauonnut.

»Sairautesiko sinut nyt tapasi?» kysyi hän. »Miksi tuolla tavalla riehutkin, mies parka.»

»Ooh, koskee —.»

Anna asetti jonkin halon hiillokseen ja tuohia niiden alle, että saisi valoa, jos hätä tulee ja päre sammuu. Jere valitti ja Eveliina huohotti ja voihkaisi väliin hänkin.

Anna meni Jeren luo.

»Koeta nousta siitä, minä autan sinut sänkyyn.»

»En pääse», sanoi Jere.

»Tässä on päänalusta.» Anna asetti päänalusen Jeren pään alle lattialle. Mutta Jere alkoi kieriä lattialla rauhatonna.

»Anna lääkettä», pyysi hän.

Anna otti arkusta lääkepullon ja koetti lieden valossa tiputtaa siitä kahvikuppiin.

»Kaada kaikki», karjui Jere.

»Jos se tekee sinulle pahaa», epäili Anna.

»Kaada kaikki.»

»Älähän —»

»Kaada, kun minä sanon, kaikki, kaikki», huusi hän tuskissansa. Luonnottomana mylvintänä tuli ääni Jeren rinnasta.

Kuin lumottuna kaatoi Anna pullon sisällön kahvikuppiin ja toi sen Jerelle. Yhdellä siemauksella joi Jere kupin tyhjäksi.

Vähän aikaa vielä voivotteli Jere, sitten hän rauhoittui. Kuului vain tasaista korinaa. Hän makasi nyt selällänsä ja oli oikaissut itsensä suoraksi lattialle.

»Nyt nukahtaa hän ja sitten nousee hän terveenä ylös», ajatteli Anna. Eikä sitä pakoon nyt päässyt, ei uskaltanut lähteäkään enää.

Niinpä tulkoon mitä tahansa, hän ottaa kaiken kuin Luojan kädestä. Jos hänelle tapahtuu jotakin, jos hän ei aamua näe, ei sille mitään voi. Joskushan on kuitenkin tuleva se päivä, jonka jälkeen ei aamua enää tule.

Eveliina oli istuutunut sänkynsä laidalle ja voihki yhä. Anna kysyi:

»Mikä sinulle tuli?»

»En tiedä.»

»Sattuiko sinuun?»

»Sattui.»

Sitten pyysi Eveliina:

»Auttakaa minua, auttakaa.»

»Mitä minä sinulle voin? Asetu pitkällesi sänkyyn. Ei se ole vaarallista varmaan.»

Hänen korvaansa kuulosti nyt miehen korina oudolta. »Jos se tekee loppuansa siinä», tuli hänen mieleensä. Korina hiljeni vähitellen.

Anna painautui lattialle hänen viereensä ja sanoi: »Jere, tajuatko?»

Jeren suusta oli kohonnut vaahtoa, Anna pyyhki sen esiliinallansa pois.

»Se kuolee nyt.»

Lieden loimuavassa valossa näki hän miehen kelmenneet, elottomat kasvot, oudosti kohoavan nenän ja taaksepäin painuneen alaleuan.

»Hän on kuollut, hän onkin jo kuollut.»

Anna tunnusteli jäykkää, kylmenevää kättä ja laihaa poskea.

»Kuollut. Jere on kuollut.»

Tuvassa vallitsi hetken raskas äänettömyys, joka herpaisi hänet kokonaan. Vaan olikohan tämä unta? Pitäisi herätä tästä nyt tajuihinsa. Mutta jäseniä painosti kummasti.

Jere tuossa oli niin vieras. Vieras hän oli ollut aina, mutta nyt oli hän vieraampi kuin koskaan ennen. Mikä tyhjä kuori onkaan ihminen, kun sen sielu, vaikka syntinen, on poissa.

Anna pääsi jalkeille. Hän laahusteli tuvan nurkasta toiseen kuin jotakin etsien. Eveliinan äännähtely ei häneen ulottunut. Se tuli niin kaukaa.

Pitäisi saada itkeä. Rintaa pakahduttaa ja repii.

Hän meni eteiseen. Siellä purkautui hänen rintansa

paino pitkiin äänekkäihin nyyhkytyksiin ja viljavat vedet, jotka vuosia olivat silmiä ahdistaneet, pääsivät nyt virtaamaan vapaasti, kenenkään näkemättä, kenenkään siitä loukkaantumatta.

Hänen sydämensä keveni, ja hän ajatteli tyynesti: Sellaista oli ollut elämä Jeren kanssa. Raskasta ehkä. Mutta nyt oli se lopussa.

»Minä olen itsekin mitätön, mutta minua tarvitaan vielä», sanoi hän sitten.

Hän meni pihamaalle viileytymään.

Oli satanut lunta. Pehmeänä verhosi se maan, peitti pellot ja niityt taas. Hän aavisti sen lahjan suuruuden ja siunauksen, mikä korven asujaimille oli nyt annettu.

Hän lyyhähti maahan polvilleen, otti käsiinsä pehmeää lunta ja painoi sitä itkettyneille silmillensä.

Hänestä tuntui juhlalliselta, kuin olisi hän kirkossa ja rukoilisi.

Kun hän palasi tupaan, kuului Eveliinan sängystä yhä voihketta.

»Minä kuolen varmaan», valitti Eveliina.

»Ei mitään hätää», sanoi Anna.

Anna asetti vesipadan tulelle. Ja tuskin oli hän sen tehnyt, kun hän kuuli Eveliinan sängystä lapsen itkua.

Hän riensi auttamaan, otti äskensyntyneen käsiinsä, kääri sen huiviin ja hoiti sitten Eveliinaa.

»Kaikki paha on jo ohi», sanoi hän.

Eveliina itki voimattomuuttaan.

»On synti, jos itket. Katsopas tätä pikku isäntää.» Hän näytti poikaa Eveliinalle.

Se itketti Eveliinaa vielä enemmän.

»Jätä nyt itku.»

Eveliina rauhoittui.

»On satanut yöllä lunta», sanoi Anna.

Anna pesi pienen ja kapaloi sen puhtaisiin liinasiin ja vei sen äitinsä viereen.

»Noin kaunis poika, siitä on sinulle onnea vielä.»

Ja jo iloissaan katseli Eveliina pientä ja hymyili sille. Mutta kun hän silmäsi tupaa, näki isännän ruumiin lattialla ja muisti yöllisen, vääntyivät hänen suupielensä taas itkuun.

»Katsele sinä lastasi», sanoi Anna.

»Pitäisi nostaa isännän käsi rinnalle», sanoi Eveliina.

Nyt huomasi Anna, että Jeren oikea käsi oli jäänyt ojoon sivulle ikäänkuin tavoittamaan häntä. Hän taivutti sen rinnalle ja asetti Raamatun käsien painoksi. Sitten hän levitti lakanan ruumiin peitteeksi ja sanoi:

»Kunpa se Matti nyt tulisi, niin nostaisimme isännän tuvasta pois.»

»Kyllähän minäkin autan.»

»Tuleehan se Mattikin kohta. Johan päivä alkaa sarastaa.»

Anna katsoi tuvan ikkunasta ulos. Idässä näkyi päivän vaalea viiru ja kauempaa pelloilta hohti lumen kajastus.

Nuo pellot olivat nyt hänen. Hän vastaisi nyt torpasta. Hän raivaa lisää peltomaata, ottaa Matin apulaiseksi. Niin saa hän maat kuntoon sillä aikaa, kun tuo pieni suureksi kasvaa.

Tuntui juhlalliselta. Liedessä paloi valkea. Tuvan

lämmin raukaisi ruumista. Annan täytyi istuutua penkille lepäämään. Tupa alkoi tuntua luonnottoman suurelta. Kaukana tuolla oli isännän ruumis, kaukana ovensuussa Eveliinan sänky. Hän asetti kätensä ristiin ja antoi silmäluomien painua umpeen ja nukahti hetken.

Kun päivä hämärsi, tuli Matti tavaroineen.

»Rauhallista joulua», sanoi hän.

»Rauhallista joulua», sanoi Anna. »Mitä kuuluu?»

»Lunta tuli.»

»Lunta tuli. Matti tuleekin nyt auttamaan minua?»

»Matti tulee.»

»Matin olisi arkena tehtävä ruumisarkku.»

»Matti tekee. Kuka on kuollut?»

»Katsohan kuka.» Anna nosti lakanaa.

»Sehän on isäntä.»

»Isäntä se on.»

»Mutta jos hän suuttuu, kun minä arkun teen?»

»Hyväähän sinä teet. Kuka hyvästä suuttuisi. Ja katsopas, Matti, kuka täällä on. Täällä se oikea isäntä on», Anna näytti Matille pientä poikaa.

»Sehän on pieni lapsi.»

»Se on pieni lapsi. Se on uusi isäntä nyt. Mitäpä, jos tulet palvelemaan tätä isäntää? Kynnetään sille pellot ja laitetaan maat kuntoon.»

»Kynnetään.»

»Eihän tämä itse osaa.»

»Ei osaa. Matti osaa.»

»Matti on hyvä mies, Matti osaa. Ja minä annan

sinulle vaatetta, ruokaa ja palkkaa ja kahvia joka päivä, niin että on hyvä palvella tätä uutta isäntää.»

»Joko se nauraa?»

»Ei vielä. Eikä puhukaan vielä. Vaan annahan ajan kulua. Hyvän toverin siitä saat.»

»Matti tulee.»

»Haepa nyt puuvajan ylisiltä lauta ensin, niin nostetaan entinen isäntä pois. Haet sitten katajoita tuvan lattialle. Onhan nyt joulu.»

»On joulu.»

Matti meni ja toi laudan ja he nostivat isännän aittaan. Anna asetti kahvipannun tulelle, lakaisi tuvan ja siroitteli katajoita lattialle.

Kun kahvi oli valmista, vei Anna kahvia Eveliinalle, joka nukkui vielä.

Eveliinaa hävetti se, niin että suu värähteli.

»Joko taas», sanoi Anna.

»Pitääkö minun lähteä teiltä pois?»

»Ei, pysy sinä vain tässä. Hoidetaan lapsi mieheksi, jos voidaan. Noin sievä poika. Mies siitä tulee sellaisesta.» Ja koetellen pienen poskea sanoi hän: »Eihän tällaista hylkäisi kukaan, ei kukaan. Lahja se sellainen on.»

Tarve saada rakastaa avutonta valtasi väkevänä hänen sydämensä. Hän muisti omat lapsensa. Ne oli otettu häneltä pois. Nämä olivat nyt hänen lähimpänsä. He tarvitsivat häntä. Hän sai rakastaa heitä. Outo lämpö virtasi läpi hänen ruumiinsa ja suuri rauha täytti hänen sydämensä.

Hän tunsi olevansa onnellinen.

Hän asetti kätensä hellästi ja suojelevana pienen ihmisalun päälle ja siunasi häntä.

Oli tullut joulu, hänen elämänsä ensimmäinen suuri juhlapäivä korven yksinäisessä torpassa.

HAASTATTELU

(Katkelma)

— Syntynyt?

Kirjailija sanoi sen.

— Käynyt koulua, mitä?

Kirjailija sanoi sen.

— Olitteko etevä oppilas?

Kirjailijan päähän kohosi hiki, hän muisti kaikki kouluponnistelunsa ja epäonnistumisensa.

— Ei, en ollut etevä oppilas.

— Huono siis?

— Huono.

— Huono oppilas?

— Niin, huono.

Mutta hän ajatteli, että se oli vääryys häntä kohtaan. Huono hän ei ollut, kun hän sitä yksin katsoi. Sellainen lapsi, joka kärsi yksin ja harrasteli silloin jo kirjoittelemista. Hän alkoi ihmetellä, mikä kuva hänestä nyt veistettiin, jos hän näin vastaili, ja sanoi:

— En minä ollutkaan ehkä huono.

Haastattelija mittaeli haastateltavaa ja lävisti katseellaan hänet.

— Puhukaa suoraan.

— Tietysti. Harrastelin kaikenlaista.

— Niinkuin mitä?

— Kirjallisuutta ja sellaista.

— Tavallisten laiskojen lasten tapaan?

— Niin.

— Ja kotiolonne?

— Niistä en kerro.

— On kerrottava nyt kaikki.

— Miksi?

— Teistä tehdään kuuluisuus.

— En tahdo.

— Miksi ette?

— En ole kuuluisuus. Tahdon olla tuntematon. Se palkinto — enkö ansaitse sitä —

— Teiltä ei sitä kysytä.

— Kävellä kadulla, niinkuin muutkin, ettei kukaan tunne.

— Asiaan.

Haastattelija löi nyrkillä pöytään.

— Oliko lapsuutenne onnellinen?

— Miksi ei olisi ollut onnellinen.

— Ja vanhempanne, kertokaa niistä.

Runoilija vajosi muisteloihin. Hänen sielunsa silmien eteen kuvastui koti, köyhä, monilapsinen. Sen puutteet, sen pienet ilot ja monet, monet surut, joita oli mahdoton kuvata. Tuo koti oli niin kultainen.

— Te olitte onnellinen. Ja miksi?

— Kuka sitä osaa sanoa? Olihan puutetta.

— Siis köyhä koti.

Sitähän ei voinut kieltää. Se oli totuus. Köyhä, köyhä. Eikä siinä kaikki. Totuus oli se, että koti pysyi köyhänä, koska isä joi. Ja hän joi, koska hän oli niin onneton. Miten hän nyt yhtäkkiä tajusi kaikki, katseliessaan tästä kaukaa kotiansa? Muistoissaan ei hän ollut uskaltanut ajatella kotiansa, kokonaisuudessaan se oli niin rakas ja lohduttava kaikessa puutteessansa, tulvehti valoa ja lämpöä, ainoa lämpö, mitä hän oli kokenut.

— Puhukaa suoraan, miksi köyhä?

— Isä joi.

— Isänne siis joi.

— Niin. Mutta sitä ei saa kirjoittaa.

— Minä kirjoitan, mitä minä kirjoitan. Totuus. No, olihan se totuus. Mutta miten väärin isää kohtaan. Miten häpäisevää, koska kukaan ei tiennyt, miten hyvä hän oli. Hän olisi ajanut ulos tuollaisen kuulustelijan. Millä oikeudella tuo mies penkoi hänen muistojaan, ja miten vääriä ne tulivat, vaikka niissä olisi »totuus».

— Ei, en minä puhu enää. Lopetetaan.

— Se olen minä, joka sen määrään. Nyt on puhuttava.

— Kuinka paljon te saatte haastattelustanne?

— Saan 500 markkaa. Ne eivät maksa paljon. Pääasia onkin teidän tuotantonne kohottaminen.

— Ei, sitä en tahdo.

— Teidät on keksitty. Ja teillä lyödään toinen kuoliaaksi.

— Ei, sitä en tahdo.

— Te olette pelkuri ja raukkamainen.

— Niin olen, ehkäpä olen. Ja olenkin. Isästä kuitenkaan ette puhu.

Hän näki isänsä hienona, niinkuin hän oli olemukseltaan, ja arka rakkaus, jota hän oli tuntenut aina isää kohtaan, muuttui häpeäksi. Näinhän hän häpäisi isänsä.

— Puhukaa enemmän, vaati haastattelija.

Kumma, että hän käyttää tuollaista äänensävyä. Hän huomaa, etten pysty häntä heittämään ulos. Ja nämä kurjat ryysyt, jotka ovat päälläni, vaikuttavat sen. Se on inhimillistä kaikki. Pitäisikö minun vaatia ihmisiltä muuta? Ei, jokainen on, mikä on.

— Mikä sai teidät ensin kirjoittamaan niissä kurjissa oloissa — rikos?

Haastattelija osoitti runoilijaa sormellaan ja naulasi katseellaan.

— Niin — rikos.

— Enkös arvannut. Minä olen ihmistuntija. Paino alitajunnassa ja siitä vapautuminen. Se on yleistä.

Runoilija häpesi. Rikos? Mieshän kuulustelee häntä kuin rikospoliisi. Hän olisi painunut maan alle.

— No, minkä rikoksen teitte?

— Lapsena minä häpesin äitini vaatteita — ja — ja kirjoitin äidilleni runon.

— Ahaa, sovitus.

— Eiköhän jokainen ole samanlaista tuntenut, se on inhimillistä.

— Ei. Joku varastaa, joku valehtelee, joku on muuhun vikapää ja sovitukseksi kirjoittaa.

— En ole tullut ajatelleeksi.

— Minäpä olen.

— Se, että kirjailija ajattelisi, näkisi, tuntisi — —

— Aina johtuu syystä. Syy ja seuraus —

— Jaa, jaa. Runoilija pyyhki hikeä otsaltaan. Jaa-a-.

— Te ette tunne ihmistä. Ette voi, kun olette erillänne koko maailmasta.

— En voi. Säilytän itseäni. En jaksa.

— Olette pessimisti, huusi haastattelija.

— Tuskinpa. Enkös minä — enkös minä — rakasta elämää, tuli runoilijalta väkinäinen kuiskaus.

— Jaa — kukkia, taivasta, ikuisuutta —

— Ja lapsia.

— Eivät ole ihmisiä. Ihmisiä, kas, tässä on teille yksi, haastattelija löi rintaansa.

— Todellakin. — Sitä ei voinut kieltää.

Haastattelija katsoi papereitaan:

— »Minä olen siis: kurjista oloista syntyneenä, isä juoppo —»

— Minä kielsin siitä kirjoittamasta, voihkaisi runoilija.

— Mitä minä kirjoitan, sen minä kirjoitan.

— Mutta se on — se on ruumiinryöstöä. Minä en selittänyt kaikkea. Minulta pujahti tuo suustani. Se ei ole koko totuus.

— Mikä — totuus?

— Sitä on vaikeata selittää. Älkää tehkö kurjimusta, petturia minusta. Minä puhelin teille vahingossa. Vahingossa. Olen aseeton. Näettekös, olen väsynyt, yksinäinen, en ole saanut unta. Armahtakaa minua,

älkää kirjoittako minusta. Otin unipulveria liiaksi ja menetin valppauteni. En arvannut, että minun oli astuttava ripille. Kaikki asioiden suhteet ovat olleet vääriä. Näettekös, luotin, että te itse näkisitte, kuka on edessänne, ei, ei — —

— Tosiasioihin!

— Mutta niillä emme pääse pitkälle. Minä sanon teille: teidän on nähtävä. Niinkuin minun, kun kirjoitan, on nähtävä: koko totuus, koko asia yhdellä kerralla, muuten on mahdotonta. Ja on vain yksi totuus, jota ei kerrota, ei paloitella, se kulkee minun lävitseni, minulla ei ole oikeutta muuntaa siitä mitään, ei mitään. Teidän on tavattava ihminen, ja mitä hän pientä kertoo, on toisarvoista. Tuhansia, miljoonia asioita on, joista hän voisi kertoa.

— — —

KUBISTINEN KIRJE

Eri naurettava eikö ole maailma? Mitä? Ryypättiin eilen Hiskin kanssa ja Hiski sanoi, etteivät kadut meille riitä. Sanoin, että rakennukset väistyvät meitä kyllä. Ja miten katu levenee. Rakennukset kumartelevat, väliin ikäänkuin levittävät käsiänsä ilosta. Kuollut maailmahan ei ole pahansuopainen, kuten elävä.

Minä näin miehen, jonka toinen puoli päälakea oli korkeammalla kuin toinen, toinen olkapää puolta korkeammalla kuin toinen. Vinot kasvot, viekas silmä pahansuopaisuutta täynnä. Minä näin kirjatoukan, jonka itserakkaus tunki esille leuasta ja nykerönenästä.

Minä näin kireän rouvan, joka kiristää hyödyn joka silmukasta.

Miten paljon pahaa, miten hirveän väärää, miten julmia askeleita kapsaa — —

Minä näen julman kotiväkensä rääkkääjän kumartavan liian syvään palvelijalle, minä näen siveettömän irstailijan siveysapostolina, minä näen rakastavan lyövän rakastettuansa. Minä näen sukulaisten ryöstävän

toisensa. Minä näen kaikkien kiivastuvan, kivittävän sitä, joka paheen näkee. Nähdä se, se on harjoittaa sitä. Kieltää se, se riittää siveydeksi. Haa! Nämä kivittivät kerta hyväntekijäänsä ja ristiinnaulitsivat hänet.

Kuka kantaa ristiä, hän nääntyy ja nääntyköön. Olla muita parempi — kukaan ei saa olla muita parempi, kaikkien täytyy olla muita huonompia.

Lokamaailma.

Valhemaailma.

Matala ja iljettävä.

Minä etsin jyrkkiä viivoja. Minä etsin totuutta. Minä olen tuskainen.

Jospa minä näkisin vahvat kasvot. Ihmisen. Minä näen vain narreja joukon.

Minuun tarttuu saasta — inho. Minä olen heikko. Minä olen narri itsekin. Mitä minua liikuttaa toisten heikkous.

Minä en ilkeä olla luja. Minä tahdon vaipua maan alle.

Minä en pelkää sydäntäni. Enkä minä ole sen orja. Voinhan musertaa sen, jos se ei opi olemaan vapisematta.

Miten minä rakastan, rakastan elämää itsessäni. Miksi minä annan pahuuden haudata itseni allensa?

Enkö minä kiirehdi laittamaan mitään todistusta siitä, että olen nähnyt ja kärsinyt?

KUUME

Minä olin elämän ja kuoleman rajoilla ja toivoni oli suuri: saan hajota, hajota jälleen. Ja kun minä annan melkein elävän toivon tuudittaa itseäni siihen tuntoon, että nyt vapaudun, saan palkkani, levon tästä helvetillisestä kiusasta, jonka läpi olen käynyt, elämästä, jonka olen nyt voittanut tahraamatta itseäni, ja kun minä koetan raueta, jäädä elottomaksi, tunnottomaksi, lievästi kaivaten vain maahan, kuulen yhtäkkiä naurun hohotusta, kovaa ja pirullista. Avaan silmäni ja näen hänet. Neljä punaista siipeä ja harmaa, pyöreä ja kalju pää, suu auki: »ho-ho-ho.» Pahuuden ruhtinas. »Mitä, lennetäänkö, ei unta vielä», sanoo hän. Hänen äänensä on helvetillinen ja jäinen. »Lennetään vain», sanon heikosti. Ja hän lennättää minua läpi avaruuden, ja minun kipuni on suuri, minun kaipuuni maahan kuin helvetin tuska ja tuli.

»Ho-hoo, näet, ettet elämää tuntenut vielä. Ei palkkaa.»

Ja minä tunnen, etten elämästä mitään tiennyt, koska en tätä kaipausta ollut tuntenut. En kaipausta maahan,

en rakkaaseen multaan. En sitä ollut tiennyt, että oikeutta ei ollut, että helvetin piina oli niin kauhea, sen kiro, sen minuutit, sen sekunnit niin pitkät. Ei oikeutta, ei oikeutta missään.

SISÄLLYS

I

Kissa 7
(Päivälehti, 1902)

Rohdoskaupassa 11
(Käsikirjoituksesta, 1920-luvun alkup.)

Heidän oikeansa ja vääränsä 13
(Käsikirjoituksesta, 1920-luvun alkup.)

Onni on tulleilleen 17
(Käsikirjoituksesta, 1920-luvulta)

Markkinalahja 21
(Käsikirjoituksesta, 1910-luvun loppup.)

Miljonäärin onni 26
(Aitta, 1927)

Norsunluinen laulu 36
(Otavan Joulu, 1928)

II

»Suomen» ja »Venäjän» sota 49
(Uutta kylvöä, 1921)

Miniä 57
(Käsikirjoituksesta, 1930-luvulta)

Laiva 62
(Kulkuset, 1929)

Ihme 70
(Käsikirjoituksesta, 1940-luvun alkup.)

Yhteinen hevonen 73
(Käsikirjoituksesta, 1940-luvun alkup.)

III

Valle 77
(Käsikirjoituksesta, 1911)

Kun avioliitto on liian pitkä 94
(Käsikirjoituksesta, 1930-luvun loppup.)

Jouluyö korvessa 108
(Helsingin Sanomain Viikkoliite, 1930)

Haastattelu 131
(Käsikirjoituksesta, 1930- ja 1940-luvun vaihteesta)

Kubistinen kirje 137
(Käsikirjoituksesta, 1930-luvulta)

Kuume 139
(Käsikirjoituksesta, 1940-luvun alkup.)

Mestarillisia novelleja

F. E. Sillanpää:
ERÄÄN ELÄMÄN SATOA

Nobel-kirjailijamme valittuja novelleja kahden vuosikymmenen ajalta. Mestarillista kerrontaa. Arvokas lahjakirja.

Viljo Kojo:
TUULTA JA TYYNTÄ

Novellivalikoima, jossa vilkas karjalaisuus yhdessä kansanomaisuuden ja huumorin kanssa kutoutuu suureksi kertomataiteeksi.

OTAVA

Maria Jotuni

NORSUNLUINEN LAULU

Kokoelmassa on Maria Jotunin tuotantoa koko hänen kirjallisen uransa ajalta, aina vuodesta 1902 lähtien, ja siihen sisältyy myös kuuluisa palkintonovelli »Jouluyö korvessa», jolla kirjailija v. 1930 voitti suuren pohjoismaisen novellikilpailun. On mielenkiintoista havaita, miten kehittyneinä hän alusta alkaen omisti ne avut, jotka tekivät hänestä sen kiistattoman mestarin, miksi hänet tunnustamme. Hänen taitonsa kuvata ihmisiä sielun sisimpää myöten on ainutlaatuinen. Hän pysyy tiukasti kiinni vain olennaisimmassa, mutta valaisee sitä näkemyksellään niin voimakkaasti, ettei mitään toisarvoisia sivupiirteitä tarvita kuvaa täydentämään. Usein hän sanoo sanottavansa pelkän vuoropuhelun avulla, aina suppean, mutta niin nasevan ja ytimekkään, että siitä käy ilmi kaikki, niin ihmisen sisin sielu kuin ulkonaiset olosuhteet.

Tässäkin teoksessa Maria Jotuni käsittelee keskeisiä aiheitaan: rakkautta, avioliittoa, lapsia. Ja harvinaisen täysipainoisiksi tunnustaa varmasti jokainen lukija nämä viisaan elämäntutkijan kynäntuotteet, joissa nerokkaan sielunkuvauksen kruunaa huumori ja sydämen lämpö.

OTAVA